

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

—⊙— Budapest, márczius hó 12. ⊙—

Ezerkötöttség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Röck Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

Krónika.

Glósszák a hétről.

— márcz. 10.

Lassanként megszokjuk a válságot, mint Port-Arthur az ostromot. Első nap lázasan vártuk a bécsi kihallgatások eredményét, ma szinte el se olvassuk már, kit hogyan fogadott a király. Pedig az első kihallgatástól a mai utolsóig mégis sok minden megváltozott. A koalíció kezdi más színben látni a világot, de nincs bátorsága meg is mondani, hogy más színben látja. A mostani kihallgatásokon a király nem hallott semmi újat, de annál több újságot hallanak tőle a kihallgatott urak. S tudják már, hogy a király nincs félrevezetve, mert a legapróbb személyi részletig tud mindent, csak ők nem voltak tájékoztatva. S akár hogy berzenkednek, fenyegetik is, ócsárolják is a koronát, melyet ilyenkor kamarillának neveznek, félreismerhetetlen tény: ha bizonyosak volnának benne, hogy a kerületeikben nem vádolják őket elvtelenséggel, nagyon szívesen engednének követelményeikből, nem a hatalom kedvéért, hanem azok után, amiket a királytól hallottak.

S ebben van a helyzet nehézsége. A politikusok a prestigeüket féltik és feláldozzák a jobbik belátásukat. Tudják, látják, hogy a korona álláspontja nem ellenkezik az övékével, hogy az végig alkotmányos, sőt szinte spanyol etikettszerűen alkotmányos, hanem ők helyezkedtek ellentétbe részben a valósággal, részben a lehetőséggel. Hogy amit kívánnak, mind nemzeti, mind jogos, de nem mind hasznos és kívánatos. Hogy a korona velük szemben a tulajdon programjuknak csak a czélszerűségi és lehetőségű szempontjait feszegeti, nem támasztja, csak formulázza a nehézségeket és feleletet vár tőlük: ezt, meg ezt a kárt miképp fogják kikerülni, ebben, meg abban a nehézségben miképpen szándékoznak boldogulni? Ők pedig kénytelenek elismerni a nehézségeket, meglátni a károkat, de egyben ragaszkodni az elvi állásponthoz, mert ami lehetséges és ami nem jár kárral, az sokkal közelebb jár a bukott szabadelvű, mint a győzedelmes koalíciós politikához.

*

A legérdekesebb jelenségek egyike a mai szabadelvű párt. Teljes egységben és nem méltóság nélkül tömörül vezére körül. A guny, kicsinylés, a szidalom és megvetés, melylyel a koalíció traktálja, csak mondvacsinált. Mert érzik nagyon, hogy ekkora változást erőben, pozícióban

ennyire önérzetesen elviselni egyikük sem lett volna képes. De nem hiszem, hogy volna két férfi a párton, aki hinne e tömörség állandóságában. Föl fognak bomlani, hitszegők lesznek, menekülnek erre-arra az egyéni boldogulás szent nevében s bizony itt-ott a politikai belátás szavát is követve. Nincsenek árulók, csak vannak határozatlan emberek, akik nem látják czéljukat azon a párton, mely ellenzéknek készül s melynek sehol sincs alapja, melyen ellenzékileg a lábát megvesse. Ha együtt maradnának, ha magukra szorulóknak, ha hamarosan beletalálják magukat az ellenzéki szférába, ekkora tömegben obstrukció nélkül is csakhamar uraivá lennének a helyzetnek. Csakhogy ez a párt, szemben állván a nemzeti jelszavakkal dolgozó koalícióval, azt hiszi, hogy még nemzetibb jelszavak nélkül nem képes helytállni s mivel az ő politikájuk bukott, szembe helyezkednek a nemzeti akarattal, ha mégis ragaszkodnak hozzá.

Pedig nagy misszió várna rájuk, ha ki bírják várni. Amíg van magyar parlamenti párt, mely közelebb áll a korona politikájához, addig ki van zárva az a lehetőség, hogy az egész magyar nemzet szembe kerüljön az exponáltan dinasztikus politikával. Addig magyar pártpolitika küzd magyar pártpolitikával s akár győznek, akár alul maradnak, a nemzeti politika problémái az alkotmány porondján dőlnek el. Ha azonban engednek az áramlatnak s ugyszólván nem akarnak királyibb lenni a királynál, akkor a nemzeti közvélemény tömörebb lesz ugyan, de a szükségszerű ellenzéki állásponton maga a korona lenne exponálva, mint nemzetellenes, sőt mint nemzetetlen törekvés. Ebből azután igazán csak baj és a legsarkalatosabb elveknek fölforgatása következne.

Világosan kitűnik ebből, hogy a szabadelvű párt a pusztá létezésével is már betölti misszióját, ha pedig mostani számarányával önérzetesen cselekszik is, akkor a győzelem már szinte az övé. S mégis kísért fölbomlásának veszedelme s a legoptimistább kalkuláció mellett is legfőlebb ötvenre számíthatnak, akik Tisza István mellett kitartanak.

*

Hogy a horvátoknak nincs joguk horvát kommandót követelni maguknak, éppoly bizonyos, mint az, hogy követelni fogják. Már pedig a horvátok értenek hozzá, hogy követelésükkel miképpen kell Magyarországot zaklatni, érdekeinek ártani s esetleg olyan viharos mozgalmat indítani, mely fölért egy lázadás csapásával. A joguk hátterbe szorul a tény mellett s ezért a horvát aspirációval éppoly komolyan kell számolni, mintha jog volna. Amíg a

magyar kommandó csak programmpont, addig persze e kérdés akadémikus, de mihelyst kormányprogrammá teszik meg, a gyakorlati megvalósítás egyik főkérdésévé válik: mit csináljunk Horvátországgal? Ezer módja van a kellemetlenségek és bajok okozásának s minden mélyebb-látás nélkül is világos, hogy a horvát kérdés nem marad elszigeteltnek, hanem mindenfelől föltámadnak a nemzetiségek.

Ez nem katonai probléma már, melylyel a bécsi köröknek kell foglalkozniok, hanem belső politikai kérdés, melylyel itthon kell bajlódniunk, éppen magyar nemzeti szempontból. S kevés figyelmet fordítanak arra is, hogy a magyar vezényszónak pusztá deklarálása is mennyire fegyver a magyarság ellenségeinek kezében. Mert az csak általánosság, hogy a magyar csapatokat ellátjuk magyar tisztekkel. Magyar tisztek a románok, szerbek, tótok is és rögtön kiszülne, hogy mihelyst jogunkat érvényesíteni kellene, arra képtelenek vagyunk, mert a magyarnak deklarált tisztek legalább kétharmada idegenajku s volna magyar hadseregünk, melyben a magyarok kisebbségben vannak.

Ez ma is így van, de nem nyilvánvaló és kézzel nem fogható-ténykép izgatásra föl sem használható. De hogyan föstünk mi Európa előtt, ha kitűnik, hogy nem vagyunk elegenden magyarok, hogy a magyar nyelv jogával élhessünk is? Természetesen intenzívebbül hozzáfognánk a magyar tisztképzéshez, de akkor miért oly égető a vezényszó kérdése ma, mikor tiz-tizenöt év múlva lennénk csak abban a helyzetben, hogy vele élhessünk? Igazán sajátságos, hogy a mostani válság azért olyan nehéz, mivel voltaképpen nincs is eltérés a két fölfogás között, csak az egyik számol azzal, ami az életbe átmehet, a másik meg ragaszkodik egy jelszóhoz, mely évtizedeken át csak a papíron maradhat. A bajok és bonyodalmak azonban, melyek a vivmány deklarációjából folynak, rögtön a nyakunkba szakadnak.

—x.

Venezia.

Az ősi templom márványormait
A búcsuzó nap rózsaszinbe vonja,
Hull, hull a fény a patinás toronyra
S csillog-ragyog az arany mozaik.

A lagunán, melyet gyöngysor gyanánt
Övez a néma paloták sora,
A sugaras alkonyak mosolya
Ezer futó csillámon villan át...

Itt messze északon, ködben, sötétben
Imbolyg elöttem halványan e kép,
Amelyet egykor álmélkodva néztem.

Oh bűvös emlék, mesebeli alkony!
A költészetnek minden kútfejét
Gyönyörtől ittasan csobogni hallom.

Kún József.

A Iusta Gaálok.

Irta: KRUDY GYULA.

A Gaálok között volt mindenféle fajta, mert nagy familia volt az a Nyírségen. Száz esztendő előtt még annyian voltak, hogy falvakon lehetett keresztülhaladni — négyen, ötön is — ahol csupa Gaál lakott: a zsuppos, nádas házak udvarát felverte a gaz, de a kapu felett ott volt a czimer három meztelen kardon három turbános fő. A hétszilvafás nemes urakat nem is hívták másképen, csak Gaálnak, habár ők ezért nagyon haragudtak. Hiu, képzelődő, tunya fajta volt. A párnát ki hagyta ránczizálni a feje alól, de nem mozdult fektéből. Persze fogytak, fogytak, mint a holdvilág. A viharos idő szétverte őket az ország négy tája felé, a híres nemesi falvakban csak mutatónak maradt imitt-amott belőlük. Egy falu volt még, — nyírfás, nedves laposan, bizonyos Zugod — ahol a Gaál-féle kuriák kéményei szorgalmatosan füstölögtek háromszor is naponta. Mig Boriban, ahol a verekedő Gaálok-nak volt a tanyája, téli követválasztáskor hiába csikorogtak a fogak és rozsdásodtak a fokosok, mert a nemes falu csizma és gunya hiányában nem mehetett el levoksolni, addig a zugodi Gaálok szekeren és lovon jártak, ha valami nagyobb utuk volt. Igaz, hogy csak amolyan husz forintos táltosokon és nagyon fakó szekereken. De még se gyalog, országut sarában. A tyukodi Gaálokról azt mesélték a környéken, hogy egy disznója volt az egész nemes közbirtokosságnak; azt a disznót vakargatták, edelgették, etetgették mindnyájan, közben nyelvcsettintve gondoltak az első fagyra.

— Akkor leszurjuk ő kelmét! — mondogatták kézdörzsölve.

A disznó a nagy jólétben felfordult időnek előtte és a torból semmi sem lett. Zugodon minden ház udvarán csirkék kapargáltak és fagytól vizig minden portán visitott utolsót a hizó sötét hajnalon.

A szemlélődő ember eltűnődhetett, miért kimélte a sors a zugodi Gaálokat, miért vette pártfogásába a szerencse őket, mikor talán nem voltak különben a többinél? Miért? A nemzetgazda talán azt mondaná, hogy a laposan az áldásos árvíz nyomában bőségesen megtermett minden és a Gaálok ezért nem pusztultak el. A statisztikus szerint mindig született megfelelő kis Gaál az öreg Gaálok helyébe. Pedig hát a tudománynak itt nincsen igaza. Öreg alispánunk, Kápolnai György találta el fején a szöveget; igaz, hogy ő ismerte legjobban a vármegye pereputtyát.

— A zugodi Gaáloknak az a szerencséjük, — mondta egyszer a kaszinóban — hogy ők a vármegye leglustább emberei. A tunyaságuk tartja vissza őket a költekezéstől, szenvedélyektől és a hiábavaló munkától. Különben is a magyarnak, hogy ezer esztendeig meg tudott maradni, szerencséje volt veleszületett lustasága. A föld meg a víz tanította a magyarokat a lassu tempóra. Itt nincsenek rohanó folyók, vizesések, hullámzó tengerek, amelyeken a sebes szél repül: a Tisza jár csak itt andalgó, ábrándozó lépésben és a többi lassu, csendes folyók. A tavak, nádasok vize alig moccan, a patak nem siet, szereti a tájat, amelyen elhalad. A föld pedig az ő természetében nem ismeri a sietséget. Hiába fűtené a kertész kertecskéjét, az ibolya csak akkor dugja ki fejét a földből, ha megjön az ideje. A buza se érik meg hamarabb akárhogy siet a gazda a mezei munkával és a szőlő mindig megvárja Lőrinczet. Nem is csudálni való, hogy senki sem sietett nálunk ezer esztendeig. De a Gaálok még annyira sem siettek. Ők szerettek volna mindig visszafelé menni. S ezért maradtak fönn.

Lusták voltak-e a Gaálok? Hát bizony azok voltak... Talán, ha lett volna is bennük hajlandóság a sietésre, még akkor is inkább tunyán helyben maradtak volna: annyit hallottak folytonosan az ő nevetséges lustaságukról, már maga a falu olyan volt, hogy első pillanatra megláthatta az utazó, hogy itt olyan emberek laknak, akiknek idejük van bőségesen. Arról nem beszélve, hogy országutnak hire-hamva sem volt a faluban, a hidak leszakadtak, töltések bedőltek. A Tisza itt-ott keresztülfolyt az uton és az idegen szekér találmra hajtott neki a víznek. A házak girbe-gurbán épültek. Minden másodiknak hibázott a fedele: annak a felépítéséhez már nem volt kedve a gazdájának. Az üveget az ablakon mindenféle papirosok pótolták: aki egyszer végig ment a falun, megtudhatta, hogy ki ellen mikor volt árverés rendelve. A hivatalos papiros az ablakra volt ragasztva üveg gyanánt. A kerítések bedőlve, ajtók kificzamodva. A Gaálok portáit mindjárt meg lehetett különböztetni a többitől: czimer volt rajtuk, odabenn pedig pipáztak, politizáltak a nagyszakállu Gaálok.

Annyi nagyszakállu ifju tán sehol sem volt a világon, mint Zugodon. Mintha csak a lustasággal járna együtt a szakáll növekedése. Nőtt, növekedett a Gaálok szakállja. Ők maguk talán azt se bánták volna, ha nem növekedik. De hát nőtt s nem lehetett ellene tenni semmit. Valamint hogy meg is hízta szépen. Nem igen mentek sehová, csak a ház elejére, ha éppen nem volt már nyugtuk és ott bámulták a körül elszórt házakat, mintha sohasem látták volna. A híres Gaál Mátyás csak kétszer huzott csizmát a lábára: először az esküvőjére, másodszer mikor a pandurok bevitték a vármegyére valami hiba miatt. A csizma nem került vissza, igaz Gaál Mátyás sem, de hát ugyan kinek volna kedve pörösködni egy pár csizma miatt? Egy másik Gaálról azt tudjuk, hogy felkelni nem szeretett az ágyról, de még a kezét sem mozdította szivesen, azért tehát nádszálon keresztül szivta a bort az ágya mellé állított kancsóból. De a legnevezetesebb volt valamennyi között Benedek, akinek valami örökségi dologban el kellett volna utazni Németországba, még pedig Hamburgba. Egy bizonyos Amerikából visszatért Gaál ott hirtelen elhalálozott. Benedek megcsóválta a fejét:

— Szegény, kár érte. Pedig talán éppen azért jött vissza, hogy még egyszer foghagymás kolbászt ehessen...

— Hát az örökséggel mi lesz? — kérdezték.

Gaál Benedek pazarul legyintett, mint egy milliomos:

— Ha akarják, elküldik. Én bizony nem megyek olyan messzire utána.

Nem is ment. Dehogyan is ment volna, amikor a Gaálok hivalkodásukban tele kürtölték az egész világot a Benedek esetével.

— Ilyenek a Gaálok, — mondogatták fészengve. — Nem kell azoknak földi kincs. Mert mit ér a földi kincs?

Telt, mulott az idő. Az örökség már félig-meddig legenda lett. Némelyek úgy mesélték, hogy a zugodi Gaálokra vár valahol egy borzasztó nagy kincs-halmaz. Csak a kezüket kellene érte kinyújtani, de nem nyújtják ki, majd ha valamelyiknek egyszer kedve kerekedik utána nézni a kincsnek, az majd aztán boldoggá teszi az egész familiát. Annak a Gaálnak még születni kell...

Igy beszélgettek, anekdotáztak a lusta Gaálok, ha egyéb dolguk nem volt. De már mi egyéb dolguk lett volna? Az asszonyokkal ugyan nem sok bajuk volt. Megházasodtak, mikor időbe jöttek, aztán ezzel elvégezték a dolgukat az asszonyi nemmel. A menyecskék néha pörlekedtek egymással a garádon keresztül, de még a házörző komondor is megvetőleg hallgatta nyelvelésüket. Ugyan mire való már az a sok szószaporítás? Gondolta talán a komondor is magában.

Történt, történt... még Zugodon, a lusta Gaálok falujában is történt valami. Igaz, nem valami országra

szóló dolog, csak Gaál Mihálynak született egy nagyfejű kis fia. A sovány, feketeszakállu köhögős Gaál Mihály elgondolkozva nézte a gyermek nagy fejét.

— Jó koponya! — mormogta. — Talán még alispán lesz belőle. Oskolába adom, hadd tanuljon.

A többi Gaálok fanyarul rázták a szakállukat:

— Ugyan mi az ördögnek legyen alispán? Maradjon csak meg egyszerű köznemesnek, mint az apja.

Gaál Mihály makacsodva tapogatta a fia fejét.

— Kár volna ezért a koponyáért. Talán több is van benne, mint mi hiszszük.

Mintha csak a végzet avatkozott volna a kis Gaál gyerek dolgába: éppen abban az időben járt Zugodon öreg alispánunk, Kápolnai György.

— No, mit csináltok? — kérdezte a Gaálokat.

Gaál Mihálynak nyomban megvillant a fejében a gondolat: felkéri komának Kápolnai uramat. Az alispán vállalta is a keresztapaságot. Megsimogatta a nagyfejű gyereket:

— Aztán járassátok iskolába. Legalább egy olyan Gaál legyen a világon, amelyik írni olvasni tud. Szolgabíró lesz belőle.

— Helyes, komám uram, — felelt Gaál Mihály. — Legyen szolgabíró.

Ezzel meg volt pecsételve a kis Gaál György sorsa. Lassan nőtt, növekedett, a familia nagy büszkeségére. A Gaálok szinte kíváncsian lesték, figyelték a nagyfejű gyerek fejlődését. Mintha folyton jeleket vélték volna észrevenni, amelyek azt jelezték, hogy ebből a gyerekből kiváló férfiú lesz. Például a kis Gyurka már hatesztendőskorában megismerte a kalendárium lapjain a nagy B betűt. A Gaálok összesugtak: ez aztán a gyerek! Később, mikor már harangozni is megtanult és a falusi mester többé megverni nem bírta, a Gaálok elhatározták, hogy városi iskolába küldik a gyereket:

— Menj és légy szolgabíró! — mondta neki áldólag az apja.

— Hohó, csak ne siessünk, — szóltak a többi Gaálok. — Csak ne siessük el a dolgot. Előbb esküdtnék kell lenni ő kelmének. Csak ne siessünk...

No hát nem is siettek. Szakállas, bajszos ifju volt már Gaál György, még mindig ott baktatott úgy a középtáján a gimnáziumnak. Minden osztályt megismételt kétszer-háromszor, de a Gaálok nem bánták.

— Csak tanuljon meg mindent alaposan, — mondogatták. — Csak ne hamarkodjunk el a dolgot.

Gaál György talán még mindig ott szunnyókált volna az utolsó padsorban, szakállas nagy fejét karjára hajtva, ha közbe nem jön valami, ami még az ő álmos, tunya vérét is mozgásba hozta. Ez a valami pedig a szerelem volt.

A szerelem dolgában nagyon sietős volt a Gaál György dolga; egy-kettőre ott hagyta az iskolát és oltárhoz vezette a választottját. Egy sovány, sápadt arcú asszonykát vitt haza az iskolai bizonyítvány helyett Zugodra nyár elején.

Gaál Mihály elkeseredve vakarta meg a süveg alatt fejét:

— Lőttek a szolgabírósnak.

De még a többi Gaál is görbe szemmel nézegette a menyecskét.

— Elvette a fiunkat, mormogták. Mi jögon vette el?

Csak Gaál György volt vidám és szokatlan bőbeszédűséggel magyarázta, hogy az lett volna a legnagyobb számárság, ha tovább faragja az iskolapadot: ott van a nagy hamburgi örökség, csak átal kell venni. Ő érzi magában az erőt és kitartást, hogy megszerzi a Gaálok örökségét.

Általában a házassága óta valami rendkívüli változá-

son ment keresztül Gaál György. Öröklött tunyasága, álmos lustasága, mintha egyszerre leműlott volna róla. Fürgén, vidáman járt-kelt a Gaálok között és megveregette az öreg Gaálok vállát:

— Csak ne féljenek, kendtek. Majd megmutatom még én . . .

A Gaálok bólongattak, csak a sárgaarczu, fekete-szemű asszonynyal nem tudtak megbékülni. Furcsa kis menyecske volt. Ugy féltette az urát, mintha legalább is gyémántból lett volna, még azért is haragudott, ha a szomszédba ment pipázni. De főképen azon volt megakadva, hogy a legendás örökség sehogy sem akart megérkezni.

— Hol van hát az a bizonyos Gaál-vagyon? — kérdezgette, hol gunyolódva, hol türelmetlenül.

A Gaálok mérgesen dörmögtek:

— Ebadta! Mi ötven esztendeje várunk. Ennek az idegen asszonynak meg mindennap nagy idő.

A fürge, élénk asszonyka így hintegette el a kavardás, viszálykodás magvait Zugodon, amely arról volt híres, hogy benne még az eső is csöndesebben hull, mint máshol. Kalapot és napernyőt hordott és úgy emelte a szoknyáját, mint a városon szokás. Egyik-másik Gaál, ha éppen a ház előtt üldögélt, meglepetten és kíváncsian bámult a szokatlan asszony-féle után.

— A macska rugja meg! — mondogatták nyújtózkodva. — Nem is volna olyan nagyon rut, ha jól meg-nézzük . . .

Leghamarabb persze az asszonyok vették észre a közeledő veszedelmet. Nyomban haragba estek Gyurinéval és az uruknak kemény parancsolatot adtak arra nézve, hogy véle ne barátkozzanak, A kis Gaálné ezen csak nevetett és még magasabbra emelte a szoknyáját a bokája feleit. Később még fátyolt is kötött az arczára és a lusta Gaálok napokig beszélgettek arról, hogy a Gyuri czilinderkalapot hozatott a városból felesége biztatására. Így forrt-forrongott a csöndes Zugodon a közvélemény . . .

Kora tavaszi idő volt, amikor a lusta Gaálok nagy immel-ámmal összeadták az uti költséget Gyurkának a hamburgi utra. A menyecske persze nem hagyta egyedül menni az urát. Vele tartott és mikor hetek mulva visszajöttek, piros volt az orczája és ragyogott a szeme.

— Ó, be szép városokat láttunk — mondta és még jobban lenézte a Gaálokat, akik nem látták a szép városokat.

Az örökség dolga nem mozdult előbbre az utazással. Gyurka fiskálisi bőbeszédűséggel magyarázta, hogy így, amugy áll a dolog: még egyszer el kell menni az örökségért. Csak adjanak utiköltséget a Gaálok.

Elégedetlen dörmögés hallatszott akkoriban sokáig a Gaál-portákon. Ejnye, ki hitte volna, hogy ennyi baj lesz azzal a bizonyos örökséggel? Az asszonyok susogtak, intrikáltak.

— Valami okosabb embert kell küldeni, mint Gyurka. Különbö is ő már látta Hamburgot, — mondták és nagyon irigyelték a világmentő fekete menyecskét, akinek, ha jól meggondoljuk, semmi köze sincs a Gaál-vagyonhoz.

Elhatározták: Gaál András, kiszolgált huszárt és birtokost küldik el másodsor a nagy utra. A szakállas ember czifra káromkodások között fogadkozott napokig, hogy ő majd rendet csinál a dologban. Elment s mire visszajött, talán a szülő édesanyja se ismerte volna meg az európai öltözötű férfit. Eredménytel nem járt ő sem, de addig mig el nem kopott új ruhája és cipője, folytonosan ott sündörgött-forgolódott Gaál Györgyné körül. Gavalléros mozdulatok kíséretében bókolt a menyecskének; később mikor a lakk-czipő elszakadt és a ruha is lekopott róla, még mindig nagyokat köszönt az udvaráról, a kerítés mögül a menyecskének, ha ez fátyolos kalapjában arra ment éppen.

A Gaálok most már bezzeg nem heverésztek olyan

nagy lelki nyugalommal bundáikon, mint azelőtt. Izgatta, bántotta őket a sok hiába kidobott költség, valamint a levegőben lógó örökség. Nyugalankodva jártak-keltek. Eddig úgy gondoltak a hamburgi kincsre, amely után csak a kezüket kellene kinyújtani. Im hiába nyújtják.

— Okos ember kell oda! — jelentette ki Szarvadi Pál, a zugodi nótárius, aki bár nem volt igazi Gaál, érdeklődött az örökségiügy iránt. A Gaálok keserves káromkodások között harmadszor is összerakták az utiköltséget, Szarvadi Pál elment és mikor visszajött, úgy simogatta a kecskeszakállát, mintha volna valami a tarisznyájában. Volt is egy tekenősbéka-fésű Gaál Györgynének.

— Ez most a divatos! — mondta a száraz vén ember és hamiskásan nevetett. S most ő koptatta csizmáját a kalapos és fátyolos Gaálné után. A Gaálok iszonyu dühre gerjedtek, most már napirenden volt közöttük a pörlekedés, veszekedés. Mintha nem is lett volna többé bunda a világon: senki sem hevert rajta. Előbb Gaál Károly — a vörös — tűnt el titokban Zugodról. Senki sem tudta, hol járt, merre járt. De amikor megjött, az utipodgyászában egy fényes, ezüst hátú kis tükör talákozott, amely tükör sohasem került a felesége asztalára, hanem igen is a Gaál Györgyné asztalára, aki most már még a ruháit is a városon varratta.

Még nagyon sokáig hordták Gaálnének az ajándékot a külföldről hazatért Gaálok. Egyik sem felejtkezett meg róla, mindegyik gondolt ott reá a messzi idegenben. Amikorára teljes biztonysággal kiderült, hogy az egész örökségi ügy nem egyéb, mint legenda, ami valamelyik képzelődő régi Gaál fejében született meg, akkorára a Gaálok már akkor se heverésztek volna egész napon bundáikon, ha még megletek volna a bundák. De már a bundák nem voltak meg. Ellenben még a vénasszonyok is kalapot és napernyőt hordoztak Zugodon és ezzel vége is lett a lusta Gaálok dicsőségének. Lassan elpusztultak, nyomuk is elveszett és ma már csak a krónika emlegeti őket, mint olyanokat, akik addig voltak boldogok, mig tunyák és heverők voltak. Mihelyst mozgatni kezdték a csizmájukat, egyszerre elszaladt az. Talán nincs is már Gaál a vidékünkön, amelyiknek bundája volna?

Krónika II.

Murri-Bonmartini.

— márcz. 10.

Nap-nap után, mohó kíváncsisággal olvasom a turini Murri-Bonmartini-pört s minden nap kénytelen vagyok magamnak bevallani, hogy ehhez fogható érdekességű törvényeségi tárgyalásban még nem volt részem. Azaz, egyet kivéve: a Bűn és Bűnhődés természetesen túl tesz rajta. Nincs az a természet, amely vetekedhetne a Dosztojevski természetességével s nincs az a rablógyilkos, aki oly igazán végzett volna áldozatával, mint Raszkolnyikov Ivanovna Alenával. De azt egy lángelméjű költő hajtotta végre, mig a közönséges eseteknél csak az élet kontárkodik. A chance nem egyforma s Dosztojevskik sem teremnek minden bokorban, különben az élet ponyva-irodalma nem kellene senkinek.

De hát a nagy pörről akarunk beszélni, nem orosz poétákról. Nem hiába a termékenység földje Olaszország: még mindig tud valami ujat produkálni, ha mindjárt csak gyilkosságok dolgában. Azt hittük nemde valamennyien,

hogyan ez a genre lejárt magát, kimerült, megpenészedett, és ime, eljön Murri Tullio és megteremti a tör renaissance-át. Mennyi szín, mennyi közvetlenség, mennyi erő és mennyi gazság rejtőzik e fiatal emberben; egy új Peer Gynt áll előttünk, aki fantáziája túltengésének az életben nem talál utat és hogy kielégítse a benne lakozó torz-talentumot, vérbe mártja ecsetét és úgy rajzol elénk színes képet a modern Olaszországról.

Ez az ifjú kétségtelenül tehetség, mert okos, hideg, ravasz, s mégis fantasztikus és, alapjában véve, naiv. Kiinduló pontja az, hogy szereti nővérét, azzal a makacs délvidéki vonzalommal, amelyet a gyűlölettől alig valami választ el. Szereti, daczára annak, hogy az asszony hervadt, daczára, hogy csalja a férjét, daczára, hogy nincs mit rajta szeretni: szereti, mert a lelke telve fantasztikus vonásokkal, amelyek megnyilatkozni kívánnak és csillogó vonásokkal ruházzák föl ezt a vonalmat. Így imádják a költők műzsájukat, a vallásosak istenüket: a természetből beléjük oltott érzés szólal meg bennük, indoklás, következtetés nélkül.

A kiinduló pont tehát egyszerű, igaz, nemes, sőt romantikus. De, mint a bölcsen alkotó művészeknél általában: a további fejlemények már hidegen, logikusan vannak fölépítve. S amilyen szimpatikus Murri Tullio az első stádiumnál, olyan aljas és ravasz a következményekben. Az mindenekelőtt bizonyos, hogy az egész dolgot tulbecsülte s kelleténél tragikusabbnak látta, de ez talán nem volna baj. Igaz ugyan, hogy nálunk az ilyen dolgokat egyszerű válópörökkel szokták elintézni, vagy az emberek tovább élnek egymás oldalán, anélkül, hogy komolyabb bajuk esne, azonban, ha már teszünk konzessziót a klimatikus viszonyoknak és az olasz vérnek, mégse mehetünk bele abba, hogy egy szerencsétlen házasság miatt, amelyben nota bene mind a két félnek egyformán volt a rováson, az igazság rögtön kátóskodjék, és gyilkokkal teljesítse föladatát. De ha már Tullio nagyzott e dologban, akkor is csinosabban intézhette volna el az affáirt s egy jókora pof, azt hiszszük, ugyanazzal a tisztító hatással járt volna, mint a kés meg a vér. Szóval itt van a kutya egyik része elásva; ez az ifjú nagy képzelőtehetség volt, csak a többi művészi kvalitásai hiányzottak hozzá, hogy jó poéta vagy regényíró legyen belőle, azaz olyan ember, aki a hatásos helyzeteket ki tudja használni. Persze nagy pech az, mikor egy festőtalentum kezek nélkül születik.

Igy tehát azt a vágyat, hogy híressé lehessen, kielégítse s hogy fantáziáját és a rejtelmes iránt való hajlandóságát szabadjára bocsássa, Murri Tullio a régi fegyverek egyik legrégebbjéhez nyúlt és tör segítségével írta be nevét az újságokba. Mint mondtuk, az ifjú ez eljárásában nagy ravasszággal viselkedett. Következtesen haladt előre a maga útján, előzetesen ezt is, azt is megpróbálta, pisztolylyal, baltával, sőt még a méreggel is szerencsét próbált és előtanulmányokat végzett. Arra is gondolt, mindjárt ab ovo, hogy fogja a gyanút magáról elhárítani tudni és egyebek közt, hogy legyen hol a kezét a gyilkosság után megmosni, hát a szeretőjét, Bonetti Rózát, jó eleve a gróf házába csempészte komornának. Ha tehát az

első perczben Murri Bayardo volt, rövidesen egyszerű bérgyilkos lett belőle, aki tud vigyázni a bőrére. E rókaügyességre valló körülmények azt engedik sejteni, hogy Tullio predesztinált gazember volt és hogy talán amugy is, sőt igen valószínűen gyilkosságra vetemedett volna, ha az előzékeny sors nem bocsájt a rendelkezésére egy elegánsabb formát.

Egyébiránt, még az sem bizonyos, hogy az ifjú nem szimpla bűn vezette-e éj idején Bonmartini gróf házába s hogy a testvéri bosszu nem csak garnirung volt-e? Annyit tudunk, hogy Tullio nem volt nagy karakter, azt is látjuk, hogy szerelmei alfonszzerűek voltak és kétségtelen az is, hogy miután megölte volt a nővére urát, a halott zsebéből kivette a bugyellárist. Murri azt mondja, hogy ez csak a rablógyilkosság látszatának felköltése céljából tette, és a tárczában 1500 lira volt, azonban a vizsgálat kétséget kizárólag megállapította, hogy ez az összeg jóval nagyobb volt.

De ne foszszuk meg magunkat attól az élvezettől, hogy Murri Tullióban gavallért lássunk, és nézzük tovább a pör aktáit. Az ifjú tehát, mint fentebb mondtuk, különböző gyilkossági metódusok között habozott, ahogy más ember afölött medítál, trabukót szivjon-e vagy regalitást? Végre is, miben másban állapodhatott volna meg, mint az olaszok nemzeti fegyverében, a késben? A kés az idők folyamán a taliánok előtt elvesztette borzalmas színezetét, a gyakori használat megkoptatta és ezért az olasz képviselőház elé éppen most terjesztenek javaslatot, hogy a kés okozta bűnesetekre mérjenek ki jóval szigorubb büntetéseket, mert a tör a nép előtt már régen nem vérengző jellegű, mint ahogy a pénz nem izgatja a bank-tisztviselőt, a mélység a kötéltánczost: mindennap találkoznak egymással, összebarátkoztak, nem félnek egymástól. Tullio tehát szintén bizalommal fordult a régi czimborához és az szívesen is állt rendelkezésére.

Fölötte érdekes elnézni azt a mellékes momentumot, a gyilkos milyen retortán át vezette tervét, míg végre hajtott. Alaposság híján Tullio nem szükölködött, az bizonyos. Plánját nemcsak hogy maga főzte ki körültekintően, hanem ahhoz az illetékes tényezők hozzájárulását is iparkodott megnyerni. Megmondta apjának, hogy megöli a grófot, közölte a tervet a szeretőjével, a nővérel és szinte csodálatos, hogy Bonmartinit meg nem interpellálta, mint vélekedik a dologról? De még e családi tanácsccsal sem elégedett meg, hanem szakembereket is megkérdezett, mint vélekednek a dologról? Behatóan értekezett Secchi doktorral, nemkülönben Naldi tudor urral s tőlük egyben mérget is kért, amit pontosan meg is kapott. Sőt Naldi dr. még tovább is ment, nemcsak gyilkolni, hanem lopni is megtanította, ugyanis sebtiben elemelte Tullio erszényét.

E nagy társaságban pedig, amelyet akár egy kiadandó verskötetre szolgáló gyűjtőívvel, az ifjú végigházalt a maga gyilkos plánumával, mindenki természetesnek találta a dolgot, senki meg nem ütközött rajta, és senkinek sem jutott eszébe, hogy hát ez a dolog mégse megy babra. Mindenki fantáziáját úgy látszik izgatta, vagy legalább is érdekelte a dolog és így eszébe sem jutott, hogy ehhez a rendőrségnek is volna valami köze: az olaszoknál a kés és vér,

mint mondám, semmiképp sem félelmetes. Tanácscsal, tettel segítették tehát Tulliot s csak így lehetséges, hogy ez a bolond dolog megesett.

Mint e hézagos vázlatból is látjuk, a pörben a könnyelmű és vétkes emberek egész tömege vonul föl s az emberi étellel a legnagyobb flegmával játszanak footballt. Ha pedig valaki felelősségre vonja őket e mulatságért, a résztvevők csodálkoznak, hogy ugyan mi rossz van benne, hiszen a maguk életét sem becsülik többre? És ugyan mennyit ért a stréber Bonmartini grófé, ezé az üres örményé, aki ugy illett az olasz égbolt alá, mint a bagoly a fecskék, a vidám bohémek közé. Ez az ember töreknök volt a szó legközönségesebb értelmében, amellet smokk és lateiner is, szóval minden inkább, csak cigány nem. Száraz volt, unalmas és komisz, csupa olyan tulajdonság, amikkel egy regényíró visszataszítónak jellemezhet valakit, helyesebben szimpatikusnak azt, aki vele szemben áll.

Ezzel, amennyire hirtelenében lehetett, elmondtam a Murri-Bonmartini-pör karakterisztikus vonásait s pár szóval jellemezni iparkodtam a benne szereplő jelentékenyebb alakokat. De nem zárhatom le e pár sort anélkül, hogy meg ne említssem, hogy az egész dolog ragyogó sceneriában játszódik le s a rendezés mintaszerű. Már maga a külső keret is érdekes: Az utcákat hó lepi el s a tárgyalóterem homályából titokzatosan emelkedik ki a vádlottak ketrece. A belső elhelyezés pedig még jobb és színesebb: a komoly elnök, a kedves gazember, a szimpatikus Naldi, — egy orvos, aki pénztárczákat lop — Secchi, aki huszonöt évig szalad egy asszony után, hogy végre megkaparintsa, a vesebajos grófnő, akinél tökéletesebben nem lehet hazudni, a gyönyörűen előadó Tullio, s végre a puritán apa, aki az egész szimpatikus csőcseléknek a nyakát szegi: csupa élénk genrekép, amelyeket az olasz ujságok kellemesen megírt tudósításai még jobban aláhuznak. Valóban, a hírlapok papirosán át, a legjobb verista olasz darabok egyikét látjuk magunk előtt lejátszani s el kell ösmernünk, hogy az előadás is kitünő. Mert egy nagy komédia ez a pör, tisztelt közönség, egy nagy tréfa az étellel, becsülettel, vérrel és kár volna neki fölülni és könyekkel fizetni meg a belépődíjat. De ami a játékot illeti, játszani nagyszerűen játszanak az olaszok, a becsületesek éppugy, mint a becstelének, a csirkefogó Tullio éppen úgy, mint apja, a nagyképű Cato. Az egész különbség a tárgyalóterem és a színpad között mindössze annyi, hogy az aktorok előadás után nem füstlik le magukat, hanem a maszkjukban maradnak és átsétálnak a börtönbe, nem pedig a turini Szikszayba. Ennyi tehát az egész Murri-Bonmartini-pör merituma: egy jól beállított, szépen rendezett és előadott dráma, amely elejétől végig lebilincseli figyelmünket — s ha a meggyilkolt gróf gavallér, akkor nem fogja sajnálni, hogy a mulatságért ő fizette az entreét.

Syrion.

Az ember napról-napra határozottan igénytelenebb: az egyiptomiaknak még számtalan istenük volt, a görögöknek már kevesebb, s most ott tartunk, hogy hárommal, sőt egygyel is beérjük.

Kipling.

Olvasás közben.

Az emberiség élete egyben mindenesetre olyan, mint az egyes emberé: abban, hogy az élet megtöri s lemondásba igázza. Mikor az emberiség maga felől gondolkozni kezdett, a természetnek különösen két kegyetlensége ellen lázadt föl: az ellen, hogy az emberi élet oly szemtelenül, oly égbekiáltóan, oly hasznavehetetlenül rövid, s az ellen, hogy ragadozó állatoknak kell lennünk, kiknek táplálkozása más teremtetéseknek életébe kerül. A legrégebb utópiák, a görögök államregényei, az ő legjobb világaikat e két tengely körül forgatják. Az egyik százötven esztendőre nyújtja az emberei életét, a másik az embereket nem is halatja meg természettől fogva, hanem az öreg emberek, ha már nagyon elöregedtek, megkoszorúzzák fejüket s maguktól ugranak a tengerbe. S mind e szép elképzelésekben az emberek nem esznek húst, hanem növényi táplálékon élnek boldogan, erősen és békességben. Háromezer esztendő óta kísért ez az ábránd a mai emberiség vágyakodásában s elképzeléseiben (s ki tudja, már azelőtt is, a régi kulturákban mennyit kísértett) — s a mai párisi vegyész, mely mesterséges táplálék kieszelésén töpreng, s a mai párisi fiziológia, mely a test öregségét okozó falósejtek megfékezésének feladatát veti föl: tulajdonképp ugyan ezzel a két problémával vesződik. De ime, a legpárisibb párisi s a legemberebb ember: Anatole France is megírta az ő utópiáját (*Sur la pierre blanche*), s ebben az elképzelésben az emberi élet megnyújtásáról már nincs is szó, a mesterséges táplálkozás pedig félig-meddig csütörtököt mondott. Háromezer év alatt az emberiség megtört, s már álmában sem mer szembeállni a valósággal. Az élet elől az álomba menekülünk, de álmunkat is markában tartja az élet. Egy rég megírt kis versem jut eszembe, egy álmatlan éjszakám szülötte:

Makacsul ülök kapud előtt, álom,
Kinyitát görcsös türelemmel várom,
S bár lüktet a fő, s csikorog a fog:
Csak azért is aludni akarok.

Csak azért is, ha tán hiába is,
Ha, mint az ember, gyáva álma is,
S az élet úgy megtöri és veri,
Hogy üdvét megálmodni sem meri.

* * *

Ez a gyávaság különben kezdettől fogva benn kísért az emberiség álmaiban. Az ábrándos görög is időhaladékat és udvariasságot könyörgött csak a természettől; az egyik csak megduplázni akarta az élet esztendeit, a másik pedig csak azt nem akarta, hogy a halál erőszakosan és szomorúsággal csapjon ránk, az öreg emberek úgy is, maguktól is megölik magukat, és vidáman cselekszik ezt, koszoruzott fővel. Örök ifjuságról s örök életről már régen nem merünk álmodni, s arról sem, hogy az örök élet örök boldogság volna. A komor zsidó felfogás, hogy az örök élet örök büntetés, már benne kísértett a vidám görögben is.

* * *

Van ez utópizálásnak egy lesújtóan mulatságos oldala is: az örök emberi ostobaság, mely örökké akkor mutatkozik legvilágosabban, mikor az ember értelmes és lángelmű. Bizonyos, hogy ezek a tudományos álmodók az emberiség leggeniálisabb példányai voltak, s e genialitás alól nem kivétel az a csoportjuk sem, mely e most említett görögökön kezdve le egészen Jean Jaques Rousseauig

a *Retournons à la nature*-t álmodja meg utópiának. Mint a tudomány egész történetében, itt is a genialis emberek mindent meglátnak, csak azt nem, ami az orruk előtt van. Mind a régi görögök, mind Jean Jaques tapasztalásból is, hallomásból is ismerhettek barbár, sőt vad s mindenesetre a magukénál fejletlenebb népeket, hallhattak azok életéről, szokásairól, erkölcséről és állapotáról, ismerhették a parasztokat s a matrózokat, s azonfölül az állatoknál is megláthatták, mit jelent és miben áll a természetes állapot. Mért gondoltak el mégis, és nyilvánvalóan jóhiszeműen, természetes, eredendő és civilizáció előtt volt állapotnak és rendnek olyan állapotot és rendet, melyhez az embernek sokkal nagyobb műveltsége és fegyelmzetttsége szükséges, mint ameddig eljutottak akár a farkasok, akár a medvék, akár a görögök, akár a francziák?

* * *

Rendszerint nem is tudjuk, mennyire igaz, amit pletykálunk.

* * *

Nincs szebb az emberi testnél, kivéve, ha lyukas nadrágból látszik ki.

* * *

Napoleont mondom, s magamat gondolom.

* * *

A cél szentesíti az eszközöket, de csak úgy, ha elérik.

* * *

A politikában nem mentő, hanem súlyosító körülmény, ha az ember nem tudta, mit cselekszik.

* * *

Az embereket lehet siettetni, a történelmet nem.

* * *

Ajánlom minden férfinak, aki töprenkedve találgatja a női lélek nyitját és minden egyes esetén értetlenül áll a nagy titok előtt, melynek neve asszony: ajánlom, hogy minden egyes esetben gondolja el, mit tett volna ő annak az asszonynak a helyében. Száz eset közül százban azt találja majd, hogy szakasztott ugyanugy cselekedett volna, s az asszonynak az a titka, hogy egészen olyan ember, mint a férfi.

* * *

Az csak a férfi rabszolgotartó ostobasága, s nem a nő rabszolga rosszasága, hogy az asszonynak alakoskodnia kell, s hódítania úgy kell, mint a régi lovagoknak: lebocsátott sisakrostélylyal. Ha csalódunk: az asszony nem csalt, csak levetette az incognitót, melyet a mi szultáni ostobaságunk erőltetett rá.

* * *

Bizonyára: a büntetőjog kritikája nem lehet elég erős, éles és tiltakozó. De egyről nem szabad megfeledkeznie, éppen, mikor arról beszél, hogy a büntett mindig a társas élet terméke, s a büntetésnek viszont mindig az elkövetőjének egyes emberi személyéhez alkalmazottnak kell lennie. Nem szabad elfelejtenie, hogy éppen azok a rétegek, melyek a legtöbb bűnöst szolgáltatják, tudatlanságuknál s baromian gondolkodás nélkül valóságuknál fogva tele vannak társadalmi elfogultságokkal s előítéletekkel; elmélkedés nélkül hisznek a törvény, az erkölcs

és minden hagyományos szólam szentségében és igazságában; minden büntettet bűnnek, minden büntetést igazságosnak tekintenek, tehát a lelkük mélyén azt is, amit ők követtek el s ami őket sújtja. Ez mégis némi relativ és szubjektív lehetőséget és jogosságot biztosít a büntetés számára, melynek abszolút és objektív jogosságát senki sem tudja bebizonyítani. A büntető igazságtéves számára a haddelhadd csak akkor kezdődik majd, mikor minden ember művelt lesz és gondolkozó.

* * *

Az atheista imája: Édes jó istenem, művelt és tudományosan gondolkozó ember létemre magától értetődik, hogy nem hiszek benned. De, reméllem, nem veszed rossz néven?

* * *

Lenni annyit tesz, mint különbözni.

* * *

Élni pedig annyit tesz, mint a más rovására élni. Táplálkozni annyit tesz, mint más megemészteni. Erőnek lenni annyit tesz, mint más erőt lebírni. S ha ez így van: hát nem volt igazad, derék Proudhon, igazad még úgy is, ahogy nem gondoltad? A természet e rendjében egyáltalában lehet-e az enyém egyéb, mint amit lopok?

* * *

A szabadság, mint a tenger vize, a szomjúságot nem oltja, hanem neveli.

* * *

Tudós és lelkes könyvet szeretnék, ily címűt: *Állati iparkodás és kézművesség*. Takács irná meg benne a madarak fészekrakását, a hernyók gubószövést, mérnök és építész az odvakat, a barlangokat, a viziműveket, amiket a hangya, a méh meg a hód épít — és így tovább. A természettudós pedig felkutatná e kifejlett iparok kezdeteit, első nyomait és továbbfejlődését alacsonyabbrendű és osztályú állatoknál, s azokon kezdve e fejlettekig.

* * *

A legrégebb időbeli primitív eszközökön az a legfeltűnőbb, hogy mennyire nem primitívek. A legeslegrégibb barlanglakó kőbaltája sem olyan, hogy én, fejlett, mai s kézi ügyességben is gyakorlott ember nagy vesződség és türelmes gyakorlat nélkül egyre-kettőre meg tudnám csinálni. Már ez maga is bizonyosság arra, hogy a kor előtt, melyből első emberi emlékeink valók, már mérhetetlen messze időkből kellett embernek élnie a földön. Elvégre az első felragadott hajítókőtől az első tudatosan lehasított kőig, az első mesterségesen lecsiszolt kőtől az első nyélre kötözött vagy éppen a nyél számára átfurt kőbaltáig nem lehetett rövidebb az út, mint ezektől a baltáktól a szedőgépig s a Krupp-ágyúig.

* * *

A navarrai királyné novelláinak elején szerencsés megmenekülésről van valahol szó, melyben csak a szolgák s egyéb cselédek pusztulnak el a vízárdatban, gazdáik azonban életben maradnak. Azon időkbeli szolga vagy cseléd ilyen mesén bizonyára egy percze sem akadt fönn — ma egy királyné is meghökkenne rajta. Pedig navarrai Margit már eretnek volt, tehát gondolkozó ember, — s viszont az ő idejének még összevissza nincs négyszáz esztendeje: Mégse lehet azt mondani, hogy a világ lassan haladna.

* * *

Ezek az angol divatu levélpapírosok, amiken s a borítékjukon a küldőjüknek csak lakása czime van rajt, a neve nem, legalább is a boríték dolgában csacsóságok; ez a divat is, mint sok egyéb, meggondolás nélkül való utánzása az idegen s az uri szokásnak, mely a mi helyi s polgári körülményeinkre nem illik rá. Mert, ugyebár, a boríték felírása arra való, hogy a posta, ha a levelet kézbesíteni nem tudja, visszaszolgáltassa küldőjének? No már most: ha a levél írója angol ember, kinek a lakása külön ház és külön házszám, vagy idevaló gazdag ember, ki maga lakik a házában, akkor a lakásczim elég útbaigazítás. De ha, szegény polgár, pesti bérházban lakom, melyben rajtam kívül még harmincz familia van szálláson, a harmincz közül kinek adják vissza a levelet, amin a küldőjének csak az utcája neve s a háza száma van megírva, a neve nincs?

* * *

Jó ember vagyok: nem haragszom arra, akit megbántottam.

* * *

Ó, mindnyájunk apja, Renan! Nagyságodat csak akkor látom igazán, ha David Friedrich Strausst olvasom. Az ő nagy biztosságában micsoda korlátolt bugris volt ő tehozzád, bátoratlanhoz képeest, s az ő tudákossága mily tudománytalan a te mindent megértésedhez képeest! Te keresztény pogány voltál, — ő liberális mucker.

* * *

A legnagyobb bugris eddig Herbert Spencer volt, és, igaz, a legnagyobb tudós is. Ám bugrisnak még nagyobb, mint tudósnak, mert még akkora tudós sem tudta bebizonyítani, mint Spencer, hogy igaza volna akkora bugrisnak, mint Spencer.

* * *

Mi a legnagyobb kegyetlenség? Megmondani az igazat annak, aki azt ugvis tudja.

Ignotus.

Strófák.

Asztalomon egy hálvány rózsa,
A színe már kopott, fakó;
Valaha bibortűzben égett,
Vagy ragyogó volt mint a hó.

Valaha egy szép barna lányka
Hordta kaczerán a haján,
Aztán remegve átnyujtotta
Egy forró, báli éjszakán.

A rózsa mellé kézszeritást,
S egy-két biztató szót adott —
S én emlékszem — fülébe sugtam:
Most nem bánom, ha meghalok...

Mennyi édes, sugaras emlék,
Bübájos, tiszta szerelem:
Egy szinevesztett őszi rózsán,
Egy-két elárvult levelen...

Kiss Menyhért.

Megváltás.

Irta: V. ST. REYMONT.

(2)

A toronyórák hangosan vertek.

György fölriadt és leült, hogy megírja a búcsuzó-leveleket övéihez, de aztán eltolta maga elől a papírost.

— Minek is ez? Nem fognak megérteni és részvéttükre semmi szükségem. Pompásan megy majd az obligát könnyáradatok nélkül is az ügy... — és emlékezetében félig elfeledt arczok, jelenetek, beszélgetések merültek fel.

— Árnyak, kísértetek, tünetek el!... Mindjárt semmivé változtatlak benneteket, mihielyt a butaságnak ezt a rezervoárját egy golyóval felrobbantom — és csendesen maga elé mosolygott, mert dühös megalégedés töltötte el, ha elgondolta, hogy csak akarnia kell és megsemmisítheti a koponyájában fészkelő egész világot.

— György, a híres Don-Juan és szivhódító; György, a kifogástalan, intelligens fiatalember; György, az aranyifjuság tagja, minden nagy-ivás és bolond csiny mestere; György, családja ékessége; és a másik: szomorú, életunt, György, a dekadens, a mizantrop, az öntudatlan, önmagát szételemező György — megszűnik létezni... És semmi sem marad erényeiből és vétkéből... György nem lesz... nem lesz... — susogta az örvöngés, a sarkazmus deliriumában, mely ott vonaglott minden idegében.

Jóleső kielégüléssel látta önmagát vértócsában fekve, a halál hús nyugalmától körüllegyezve... De szeme előtt egyéb makacs képek is lebegtek, melyek alakját és színét nem tudta felismerni.

Összegyűjtötte, lekötötte, míg kihüvelykezte őket s ekkor meglepetve kiáltott fel:

— Sátán! kísértetni akarsz?

A legélesebb körvonalakkal látta maga előtt szülőfaluját, ahol gyermekkorá óta nem fordult meg — az emlékezek hullámain az erdők zúgása áradt feléje és dalolta fülébe a mélyhangú dalát... mintha a földnek, a fáknak, a boldog gyermekornak hangjai egyetlen édes, megnyugtató dallammá folytak volna össze, melyben elmerült, melyet figyelemmel hallgatott...

— Sátán, te kísértesz! — susogta György ismét, de már passzívabb nyugalommal engedte át lelkét e benyomásnak.

— Sőt ellenkezőleg. Igen szép dolog. Romantikus halál. Természet-Anyánk ölen — gonyolódott aztán.

— A város szennyes falai közt akármelyik számár, akit életpárja kissé bolonddá tett, golyót küld a fejébe. Megtréfálok kedves barátaimat és megfosztom őket ettől a pompás színjátéktól.

És gyermekes gondatlansággal mosolygott e szán-deka fölött...

Belepillantott a menetrendbe s már éppen távozni készült, mikor a távoli szobákból egy hang kiáltott feléje:

— György!

Összerezdült, hátralépett, tétován, nem tudván mit cselekedjék. De aztán megfordult és kalapjával kezében belépett édes anyja gyöngén megvilágított szobájába.

— Már régen hazajöttél? Úlj ide mellém.

György még nem felelhetett, mikor anyja már ujra kérdést intézett kozzá.

— Mért vagy oly rossz színben? Sápadt vagy... Valami bajod van?

— Semmi, anyám. Csak ez a zöld fény vet rám olyan kellemetlen reflexet.

— Vedd le hát a lámpaernyőt.

György fölkel, de aztán komor arcczal roskadt a székbe vissza.

— Tulságosan éles volna a fény. Így jobb szeretem — és arcát a függöny árnyékába rejtette.

— Voltál ma este Tolánál?

— Voltam.

— Látod, olyan jó, olyan kedves leány és egész lekéből szeret...

— Mondta is — kiáltott fel halkan György és aggódva tekintett anyja arcára.

— Sok mindenfélét megrendeltem már számotokra. Valósággal föléledek ebben a ti nagy boldogságotokban. Meglásd, ifjuságom, egészségem visszatér, ha nálatok lehetek. Mikorra állapítottátok meg végleg a lakodalmat?

— Azt nem tudom még... nem tudom... — szölt György vontatottan. Sirás szorongatta torkát.

— De hiszen valami bajod van — mondta anyja és félig feltámasztotta fejét a vánkosok közt, míg aggódva fűrésző pillantása fia szemébe mélyedt.

— Tökéletesen jól érzem magam, mama.

György minden erejét megfeszítette, hogy nyugodtnak lássék, de hangja mégis reszketett.

— Feküdj le. Fáradt vagy.

Anyja magához vont a és őszinte anyai szeretettel megcsókolta. Míg György lehajolt, egy utolsó áruló, forró könny szeméből anyja kezére hullott. A fiatal ember kisietett és már a második szobában járt, mikor anyja még egyszer utána kiáltott:

— György, te valamit titkolsz előlem.

Az anya hangjában, arcvonásaiban valami tompa nyugtalanság, valami öntudatlan félelem remegett.

— Nem, anyuskám, csak álmos vagyok.

És György csókot küldött a levegőn át anyja arcza felé, mely gyöngén emelkedett ki a hálószoba félhomályából. Aztán az ajtót gondosan betéve maga mögött, távozott.

Kis ideig még ott állt a szoba közepén, komor fénynyel szemében és fájdalommal eltelve vált meg e környezet-től s szaggatta szét az utolsó szálakat, melyek szívét még lekötve tartották. Ideggörcs gyötörte, annyira, hogy kezeit tördelte, de aztán sikerült kiszabadulnia a bűvkörből.

Félóra múltán a vasuti állomáson volt. A vonat épen akkor indult. Kihuzta a revolvert zsebéből, mert kényelmetlennek érezte és elnyult a pamlagon. Szeretett volna aludni, de álom csak nem szállt szemére.

Mivel egyedül volt, elsötétítette a lámpát és rámeredt a szembenlévő ablakra.

A vonat vadul csörömpölt végig a síneken s prüszkölve tünt el a sötétben. György úgy érezte, mintha valamely rettentő hatalom zsákmánya lenne. A vonat száguldása borzongó gyönyörrel töltötte el. Lehunyta szemét s mintha határtalan messzeségbe vetette volna magát. Erőtlenül, öntudatlanul engedte át magát e benyomásnak, és makacsul susogta:

— Nem jövök vissza! Nem jövök vissza! — és újra felnyitván szemét az elsuhanó tájakra vetette, az erdők sötét foltjára, a némaságba, éjszakába burkolt falvak fekete vonalára, az ezüst szemek gyanánt villogó tavakra, melyek a holdfényt tükrözték, és a végtelen, megmérhetetlen, sivár mennyboltozatra.

— ... Ámbár odafenn semmi, semmi sincsen — susogta mély meggyőződéssel.

— Itt lenn a földreiport embercsürhe, mely kínokban vonaglik, izzadság, fáradság, véres erőfeszítés tengerén keresztül gázol és odafenn... semmi... Csak a nagy, sivár üresség, a hatalmas közöny. Kinek mi hasznára van, ha benépesíti?

Dühös lázadás öntötte el ködtenger gyanánt lelkét. Öntudatlan félelemmel tekintett a mély, messze térbe, a csillagok hunyorgó világára. Ugy rémlett neki, mintha világok suhogását hallotta volna, melyek végtelen pályájukon haladnak és talán új lényeket, új fájdmakakat szülnek.

— Mi vagyok én e mérhetetlen világokkal összehasonlítva? Mit érek ez örök, soha nem változó mozgással szemben?...

A vonat egyenletes sebességgel gördült tova, állomások, őrházak, jelzőlámpák mellett, mintha a nappallal rohanna szembe, mely már mutatkozni kezdett a felhők gyöngyszürke fényében. A hold lement, csak a gyöngyszürke szín szivárgott mind jobban, jobban a levegőbe fel. Az erdők ismét felmerültek a hajnal derengéséből, és a sikót lassanként szürke köd pelyhei töltötték be. — A vasuti töltés két oldalán álló lámpások hosszú sápadtzöld csillagocskák gyanánt hunyorogtak a gyöngylázzsinű háttéren.

György figyelmesen nézte az erdőket s úgy érezte: a homályos, a hatalmas körvonalak erősen vonzzák. Ki is szállt a legközelebbi állomáson.

Halkan, árnyék gyanánt vált meg a vonat kocsi-sorától és senkitől észre nem véve indult el az óriási fakoronák sötétlő fala felé. Egy mezei uton haladt s egyebet nem érzett valami csodálkozásnál. Leike mélyében most oly nyugodt volt, hogy szinte gépiesen lépkedett. Testét megborzongatta kissé a hideg, mely a fölc felett szétterülő ködből áradt, a szürkület megosztotta vele mozdulatlan csendjét. György hol beleolvadt a természet e megmérhetetlen némaságába, hol meg elsiklott tőle e benyomás, a magány tompa, bizonytalan nyugtalanságára változván át. Mélységes elidegenedéssel állott mindennel szemben. Ámbár fáradt nem volt, szeretett volna minél előbb az erdőbe érni.

A föld színéről fehéres párák emelkedtek és megbontották a látóhatár tiszta vonalait, minden körrajz elmosódott a zavaros messzeségben...

György ezt észre sem vette...

Néha elfogta az a képzelődés, hogy egész lénye darabokra hullott szét s most saját énjének e részeit retentő gyötrellemmel hurcolja magával a reggeli szürkületen át... Ugy tetszett neki, mintha ez a tejfehér fény, mely minden oldalról körülnyaldosta, halotti lepelbe burkolná...

Az égbolt mindegyre világosodott. Az összetorlódo ködfoszlányok alól kivillantak az ég tiszta, kék foltjai és keleten a könnyű felhők vörösen kezdtek ragyogni már.

Bizonytalan suttogás szállt a gabonaföldek felől, fák lombja közül, mely mind élesebb vonalakkal rajzolódott ki.

Lilás-rózsaszín por töltötte be a levegőt. A feketészöld füvet, a köveket, a földet harmat borította, kinos álom verejtéke gyanánt. György szeme előtt a természet minden szürkesége, alaktalansága, merevsége dagadozó élettől kezdett reszketni, a fűszálak kiegyenesedtek, mintha mélyen föllélegzenének, a harmatcseppek kigyultak a hajnal vörös fényében... mintha a mindenséget hullámzó borzongással futná végig az ébredés mély álmából.

Néma csend uralkodott még, de már sejlettek a nap zajának megfeszített hurjai, melyek csak vártak a pillanatra, midőn a kelő nap megzendíti majd őket...

A dombtetőre érve György látta, hogy emelkedik ki a völgymedenczéből a nap, mely mintha véres szemmel tekintene belé a szürke, a páráktól árnyba vont világba.

Bámulva állt meg; meghökkentette ez a nem várt találkozás s mikor minden harmatcsepp fellángolt, mint a tűz, mikor fellobogott és a földet mintha egyetlen lángrohammal bevette volna: — csak akkor riadt föl teljesen tépelődéséből. Érezte magában e fénynek forró, átható hullámain. Nem tudott világosan beszámolni magának arról, mi megy végbe lelkében. Semmire sem gondolt, mert egész lényében nem maradt helyecske egyetlen gondolat számára sem, mikor így körülöntötte a vakító világság, most, hogy először állt szemtől-szemben a nagy Természettel...

(Vége köv).

Tammúz.

Íródott a lavaszi aequinoctiumra, mikor a nappal egyforma hosszú az éjszakával.

Hajnalodott. Az Eufrátesz alsó folyása mentén, Mezopotámia végzetlen rónaságában egy fáradt lovas poroszkált apró, kosorru lován a város felé. Akkád harcos volt a szuméri törzsből, meg lehetett ismerni hegyes, gombaalaku kucsmájáról, szőrével kifelé fordított rövid bőrködménéről s a szoknyabőrségű, ezerránczos ruhadarabról, amely két szárban takarta a lábát. Rövidnyelű kelevézét maga mellett huzta a földön s arról hogy inogva, bókolvá ült a lovon, látni lehetett, hogy aluszik.

Amint lova odaért az Eufrátesz egyik nagy kanyarulatában lévő kaptatóhoz, amelyen keresztül el lehetett jutni a város száz érczkapuinak egyikéhez, hirtelen megállt; az okos állat magában, vezető kéz nélkül nem mert nekivágni a víznek. A lovas erre fölriadt s kidörgölve szeméből az álmod, körültekintett, hogy hol van. Vagy két kőhajításnyira előtte feküdt a város, a szürkülő ég rideg, józan világosságában lomhán, ragyogás nélkül. Kétszáz sing magas égetett téglafala, amely nemcsak magát a fővárost, hanem elővárosait is rabul őrizte, mint valami végláthatatlan vörösesszürke csík huzódott el a várost köröszítül szelő folyam két partjától nyugotnak, keletnek. A harcos éppen a Su-ánna külváros kapujával volt szemben, megismerte a helyet a Eud-ulla templomáról, amelynek tornya, az Edádi csegál, a Bőség Befogadója, most mintha behunyta volna a szemét: zománczos cserépteteje, amely a napfényben szívárványosan, gyöngyházszínekben ragyogott, most szürke volt, mint az ég, a föld és a levegő.

A templomtól lassu emelkedéssel huzódott fölfelé, végig az elővároson, be a fővárosba a Körmenetek útja, amely kanyarogva kerülte meg a Nimrud tornyát s mindkét oldalán szárnyas oroszlánokkal szegélyezve, ott veszett el az akkád szeme elől, ahol elkezdődött a világ csodája, az Amrán, amely a szívét, a közepét jelentette ennek a néma, alvó városnak: Babilonnak.

Beid Alnisszor, aki Ur városából, a szumérik lakóhelyéről jött fáradtságos uton idáig, rajongó lelkesedéssel, a régi hitét megtagadó s új istenhez esküvő renegátnak a fanatizmusával bámult rá a városra, amelyet csak egyszer látott eddig, gyermekkorában, de akkor örökre magába szivta a képét a lelke. Mert az ő népe, a szuméri akkádok, akiknek a törzséből való volt Tára is, Ábrahám apja, aki Ur városából vándorolt le Kánaánba, Színt imádtá, a holdnak az istenét, ez a város pedig, az akkori világ közepe, a napistené volt, akinek ifjukorában Tammúz a neve, amikor pedig a szőkén ragyogó fürtjei aranyvörösre érlelődnek, akkor. Márduk szóval szólítják imádságukban a káldeusok és a méd papok.

Alnisszor szeme mohón járt a szürkén szürke város kövein. Amott túl az Amránon, a lépcsőzetes téglafalakra rakott csodálatos függőkerteken, amelyeket Nebukadnezár király emeltetett hitvesének, Amutisznak a szórakoztatására, feltűntek a Kázer-nek, a király palotájának az ormai,

felettük pedig magasra emelkedve, kiormóllva a kötengerből, ahogy a nevéhez illik, nyugodalmas erővel meredezett az Eszág-illa, a Fej Felemelésének Háza, ahogy a Tammúz istenének a legtitkosabb szenthelyét nevezték. És köröskörül, a vége-nem-szakadó városnak minden pontján a téglá nyugalma uralkodott. Nem zavarta itt meg a levegő rétegének vízszintes egyensúlyát semmiféle oszlop, obeliszk, vagy kőtű; az épületek mind egymásra rakott s felfelé folyton kisebbedő vízszintes síkokból álltak, mert nem a kő sudarat mímelő, vagy koczkás tömegben hatalmaskodó ereje volt itt az ur, hanem az égetett agyag, amelynek a kisebb teherbirása lépcsőzetes körvonalakra fosztotta szét az épületek arányait.

Beid Alnisszor nagyot sóhajtott s a szemére huzta a süvegét, hogy meg ne vakuljon a ragyogástól, amelyet a maga lelke rajongása lopott bele a szürkés-vörös téglatengerbe. Vagy már talán nem is egészen az. Mert kelet felől gyáva kis szinecskék lopózkodtak bele az ég hamujába, bártortalan, koraébredéstől még remegő ujjal tüzet rakosgattak a száraz felhők avarja közé. S amint hol lilás, hol citromsárga, hol meg betegzöld fénynyel felkapaszkodott az égre egy-egy vékony kis lángnyelv: a város épületei is félálomban, halk szóval elkezdtek ébresztgetni egymást. Az Edádi csegál szólalt meg először, felemelte gyöngyházpilláját s egymásba törő hét színével éterszárnyon küldött susogást befelé, a főváros palotáinak. Azok is ébredtek, hol itt, hol amott csillant meg egy-egy tető, az első pillantása mindnek buján lilaszínű volt, csak aztán, amikor álmukból kezdtek hidegre józanodni, akkor villant fel rajtuk az okos zöld, a révedező halvány-kék, vagy a zöldes-sárga beteg, sóvárgó színe. Csak fehér nem volt látható még sehol, mert nem a szűzességnek a napja volt ez a most kezdődő nap Babilonban.

Mintha nárduslével telt illatos kupa dőlt volna el valahol a szemhatár peremén túl: föld és ég összekötő vonalát egyszerre narancssárga fény öntötte el. Beid Alnisszor felemelte szemét az ég süvegének a legcsucsára s akkor látta, hogy az az előbb még fekete-kék félgömb egyszerre aczélharanggá vált a feje fölött. A feketesége engedett, de a kékesége még sötétebbre vált. S ez az aczélharang ott a feje felett egyszerre megkondukt. Halk, érczes hang, amely sehonnan s mégis mindenünnen jött, kezdte emelkedő zsongással tölteni be a levegőt. Az Edádi csegál is felfigyelt rá, nemcsak a tetején, az oldalsó párkányán is kezdtek arany-sárga fényben kigyulladni az égetett máz lazuros színei. S bent a városban felvetette magát az első igazi aranyfény, az Eszág-illa arannyal futtatott vertréz álkupolája majdnem hetyke biztossággal nevetett vissza a nevetni kezdő égre.

És ekkor, ugyanekkor az addig halott képen megjelent az első mozdulás is. Az égharang iránytalan kongása irányt vett, a Kázer felől lett mind hangosabbá s az ércz rideg csengéséből asszonyi ének melegére olvadt át. Előretóduló, rendetlenül és mégis rendben haladó ember-tömeg jelent meg a Beid Alnisszor szomszéd szeme előtt. A Körmenetek útja egyszerre benépesedett, hosszú sorban vonult rajta alá az embertömeg, hogy az Isztár-kapunál várja meg Tammúz istent, aki most jön a lakodalmára

Elhagyták a fővárost, elkanyarodtak az Eud-ulla mellett, mögöttük maradt az Edádi-csegal is és amint lassan, mind jobban harsogó énekkel, a szisztrumok mind hangosabban abajgó zsongásával felseregettek a város falára, szemben az akkád harcossal Isztár kapuja fölé: Beid Alnisszor, aki a Holdtól jött a Naphoz, egyszerre átlátta a mennyegzői pompát, amelylyel népe Tammúzt várja.

A főpap elől, kettőssé hasított hegyes süvegével, fekete szakállába belefönt gyöngylánczokkal, mellén apró, négyszögletes aranytáblákból lánczozal összerakott vérttel; keze nárdusolajtól csepegve; mögötte a többi pap, az előregedettek, sárga, biboros lila és olajzöld hosszú palástokban, azok mögött a zenészek czinoberpiros rövid köpönyegben, amely mezitelenül hagyta a szárukat, mellettük pedig jobbról-balról, énekelve, a város minden olyan asszonya, aki érdemes már a Tammúz isten ismerésére, mert ismeri a férfit.

Perzsa rabszolgák kezére dörögve nyílt meg az Isztár-kapu és Beid Alnisszor szinte nem is tudva mit tesz, átkaptatott a gázlón s vágatva hajtotta lovát oda, egészen a téglafal legalsó lépcsője alá. Ebben a pillanatban felemelte a főpap nárdusolajtól csepegő kezét s üvöltéssé stilizált hangon kiáltotta az égre fellépő nap felé:

— Tammúz, Tammúz?

A káldeusok, a méd papok és az embert már ismerő asszonyok karban kiáltották utána, egészen szembefordulva a nap diadalmasan emelkedő korongjának:

— Tammúz, Tammúz!

Azután nagy csend támadt. A főpap merev és rövidtempójú hajlongással, némán várta, hogy Tammúz isten egészen belépjen birodalmába. És csak amikor a napkorong egészen felemelkedett a szemhatár fölé, akkor kiáltott hozzá megint:

— Isztár, Isztár, aki a föld alatt járt érted, szerelmese vár, a lakodalmad napján ma, Isztár, Isztár!

S a méd papok tompább rezgésű torka mélyebb szóval, a mennydörgéshez közelebb járó hangon így mondta utána az Isztár istenasszony nevét:

— Asztarte, Asztarte!

És abban a pillanatban felkelt egészen a nap és abban a pillanatban Beid Alnisszor egyszerre lefordult a lováról. A fáradtság úgy lopódzott bele az izmaiba, mintha kéj lett volna, az esze elvesztését gyönyörűségnek érezte, a bágyadás, ami az agyára szállt, valami különös álomlátó erőt adott a lelkének. Amint a földbe furódó kelevéze szára mellett lassan alácsuszott a teste a zöld fűre, még hallotta a szisztrumok hurjának pengését, hallotta a minden emberi hang legmámorosítóbbját is, az asszonyi alt hangot, ami nem felemeli a férfi szívét, hanem buján alájacsuszik, azután lefeküdt és hanyatt vetve magát a földnek, elkezdte kialudni az Ur-ból való három napos, három éjszakai nyeregben töltött utnak minden fáradtságát.

Először jött a semmi; az álomnak az a semmije, amely még csak nem is alakatlan, hanem a mindenség alakját ölti magára. A végtelenség, amelynek látszik a vége, a káosz, amely rendszeresen gomolyog. Azután két óriási gömb támadt a szeme két sarkából és kezdte összeszorítani az agyavelejét. Ez a szorítás először csak fáj,

aztán viszketett, aztán kéjes gyönyörűséggé vált, végül pedig arra az eszméletre térítette, hogy valaki a kezével fogja és szorítja a fejét.

Felriadt és felnézett. Valóban fogta valaki a fejét, hosszú, sárgásan bronzbőrű ujjak kulcsolódtak a halántékára s fölötte egy fiatal, szelid és mosolygós tekintetű, de izzóan parázsló szemű, szőkehajú ember állt. Maga sem értette hogyan, de tudta, hogy ez a Tammúz isten, akiért eljött Urból, a leányos, szűz Holdnak az országából ide, ahol minden forró.

— Engem keresel, Beid Alnisszor? — szólta Tammúz olyan hangján a kérdésnek, amely nem vár feleletet. — Itt vagyok. Mert mindenhol ott vagyok.

— Ó Tammúz! — nyögte az akkád.

— Ne sóhajts és ne remegj, — emelte fel sugárzó ujját az isten — én vagyok az egyetlen, aki mindenütt jelen vagyok és sehol félelmet nem támaszthatok. Én vagyok az isten, aki nem a boszuállás istene és nem a vezeklést követelő, hanem az, aki mindent lát, mindent megért és mindent megbocsát.

A szuméri harczosa félkényőkére támaszkodott fel, úgy hallgatta a napisten szavát. Az pedig folytatta, kezét megint a Beid Alnisszor homlokára téve:

— Örökkévaló vagyok és minden vagyok, azért minden is tudok lenni. Most a beszélgető társad vagyok, aki tanítalak. Hallgass rám és ne csudálkozzál, ha akár a multnak, akár a jelennek, akár a jövőnek hangján szólok, mert bennem egyesül örökkévalóságnak az idő. És ne ámulj, ha könnyű szó szólal meg az ajkamon, de ne is borzadozzál, ha komolyra fordul a hangom. Csak az a különbség a kettő között, mint ha a nap süt, vagy a felhők permeteznek.

És Tammúz elmosolyodva, a fejét csendesen előre-hajtván így kezdte magyarázni a maga istenvoltát:

— Ma ülik a lakodalmam, mert ma van a tavaszi napéjegyenlőség, amikor kezd megtermékenyülni tőlem Isztár, a föld. A születésem akkor van, amikor a tél fordulóra ér, amikor leküzdvén az éjszakát, a napok kezdenek hosszabbodni. De meghalok minden esztendőben akkor, amikor jön a rövidre forduló nappal s amikor megszületik őszi és téli bátyám, a rideg Nergál, akit az uralma teljességében Nébónak hívnak épp úgy, mint egemet nyáron Márduknak.

Az aranyfejű isten felnézett itt az égre, talán hazavágyódott, de aztán csak folytatta:

— Voltam mindig és leszek mindig, mert én vagyok az örökkévaló, a Nap. Ha jön a jövő, elviszik innen a majd megerősödő népek az én tiszteletemet. Tirusban Adón lesz az én nevem, ami a sémiekek nyelvén annyit jelent, hogy *az ur*.

És itt Tammúz arcza még mosolygósabbra vált, olyan különös hangon kezdett beszélni, hogy az akkád szinte megborzadt:

— Adón! A zsidók ebből a szóból fogják megcsinálni a maguk istenségét, az Adonájt, aki boszut áll és büntet hetediziglen. A hellének pedig, akiknek örökderű az országa, az Adónt, az urat is kedvesebbnek látják majd s Adonisznak tisztelik, a csodálatos szépségű

ifjunak, aki Afrodítét olyan szerelemre gyújtja, hogy könyörgi Zeusztól, hogy az alvilágról is visszatérhessen az esztendő háromnegyed részére. Ugy-e, látod már, hogy ez mind én vagyok: a Nap. És mig Adonáj megtiltja hiveinek a disznóhus evését, addig nekem itt a vaddisznó husát áldozzák, a hellászi mithosz szerint pedig, mint Adóniszt, vaddisznó fog engem megölni. Mert bennem, az örökkévalóban találkozok minden, ami ellentét.

Az akkád elfulladó lélegzettel hallgatta Tammúzt, aki egyre bővebb beszédüvé válna így folytatta:

— A lakodalmam napja van ma, miért ne lehetnék jókedvű s miért ne mondhatnék el neked olyan dolgokat, amiket most még csak én látok... Minden vallás és minden bölcsesség én belőlem fog kisarjadzani. Mert én vagyok a legfőbb igazság is, amelyet egykor, — hajh, Beid Alnisszor, hol leszel. te már akkor! — kétszerkettőnek fognak nevezni. Ma még csak a lelkeket osztották fel négy részre, a lehelletem erőssége szerint: amikor jövök, jön a tavasz, amikor mennyegzőt ülök, jön a nyár, amikor előregszem, itt az ősz s amikor meghaltam, rám teríti fehér szemfedelét a tél. De jön idő, amikor a testemet is négy részre osztják: a felkelésem, a lepihenésem, a garázdálkodásom és a tehetetlenségem szerint. Számmá válok, amelyet szögek és vonalak szerint tud megbecsülni minden iskolásgyerek, az asztrológia misztikumából beletaszítodom a csillagvizsgálás józan dimenziójába, számon fogják tartani jöttömet, mentemet, ragyogásomat, szeplőimet, épségemet, fogyatkozásomat...

Tammúz isten itt kissé elszomorodva hajtotta le a fejét, de azután megint a régi jókedvű, barnáspiros sugár fonta körül a mosolygását:

— De isten, az mindig leszek! Jön majd lenn a tengerparton, a Jordán vidékén egy ember, aki új szavakat fog hirdetni. Új szavak! Azok is csak az én szavaim lesznek s az emberek azt az embert is csak az én képekre fogják stilizálni. Az a Jézus, akit Krisztusnak fognak nevezni, megint csak nem lesz más, mint az én újból való megtestesülésem, az új Napisten. Fogantatik a szűz Auróra kebelében akkor, amikor a tavasz legyőzi a telet, a márczius napéjegyenlőség napján, amit akkori szimbolizmus szerint a Gyümölcsoltó Boldogasszony nevének fognak nevezni. Megdicőül, amikor tetején áll a nyár, június legtelibb napján, amikor az Urnapja mind a négy világrésznek hirdeti, hogy a Nap a négy évtájék ura. És újra megszületik, amikor elmúlik a hosszú éjszakák világa, amikor megint jobb oldalára fekszik a Nap és a teljesebb és ragyogóbb képét kezdi mutatni a világnak...

Tammúz isten, aki ezalatt ott ült az akkád harczos mellett a földön, most felállt és hátrasímitva homlokáról aranyos haját, megváltozott hangon folytatta:

— Mindig, és mindenütt csak én vagyok. Minden az enyém, de én is a mindené vagyok. Az egyedülvaló isten, aki jelen van mindenben s bármily alakot öltön, mindig egy, mert mindig végtelenül sok. Legyek Adonáj, legyek Adónisz, hívjanak Főbusznak vagy Apollónak, tiszteljenek Votánnak vagy Hadurnak, jelképezzen Jézus vagy az Ósparány: egy vagyok, mert minden vagyok. A levél vékony erében, a föld mélyén fülledő kőszénben,

az üvegen megtörő szivárványban, a gőzben, a gázban, az emberi kitalálás s a természeti erő minden megnyilvánulásában csak én vagyok otthon: a mindig isten, a folyton isten, a Pantheosz.

És Tammúz kiegyenesedve egész magasságában, forró, illatos, vért és velőt átjáró lehelletével odafordult Beid Alnisszor felé...

Az akkád lova nagyot nyerített, az orrával oldalba döfte az urát, úgy ébresztette fel. Beid Alnisszor felemelkedett, tántorogva felállt, aztán lekapva a kucsmáját, fel emelte mind a két kezét az ég felé, amelynek közepén ott ragyogott tavaszi lángözönében mosolyogva, mindent látva és mindent megértve a Nap.

Cholnoky Viktor.

Krónika III.

Magyar eziklus.

— márcz. 11.

Magyar szerző — annak lenni
Dicső gondolat,
Hogy az lettem, szivből áldom
Érte sorsomat.
Megirtam egy tragédiát
S nyomban elfogadta — vivát! —
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Elfogadta, elolvasta...
Boldog délelőtt!
Igaz, hogy ez régen történt,
Néhány év előtt.
És azóta hőben-hóban
Hevertette a fiókban
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Várakoztam türelemmel,
Némán, szó nekül,
Hogy egyszer a darabomra
Majd csak sor kerül.
Jöttek évek, mentek évek
S darabomra mégse tévedt
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Igaz, ezzel más is így van,
Nemcsak jó magam,
Az a fátum, hogy Somlónak
Sok darabja van.
Hegedüstül, Wolfner Páltul...
Hol kezdje hát, — elül? hátul?
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr?

Igy lezajlott két tavasz, tél
S ugyanannyi ősz,
És azóta, aki csak jön
Mind, mind megelőz.
Nem is vagyok arra büszke,
Hogy darabom ki nem tüzte
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Máma végre... boldog óra!
Olvasom a hirt,
Melyet szívem vigaszára
Minden lap megírt.
Nemzetiben magyar ciklus
Áldja meg a Jézus Krisztus
Önt, nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Magyar ciklus! Minden héten
Magyar premiér,
Nem adom egy vak gebéért,
Hogy ily öröm ér.
Nem leszek már tovább csendes,
Hiszen magyar ciklust rendez
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Ami hosszú évek óta
Máig megmaradt,
Színre kerül most a sok-sok
Reszti-szindarab.
Végeladás bármily áron
Ezt rendezi most a nyáron
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Okkázio, parthie-áru,
Olcsón egy tuczat,
Ez alapon érhető a
Lelkes hangulat.
Visszhangzik a haza tőle:
Magyar szerzők megmentője
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Színre kerül a darabom
Háromszor talán,
Ez is vívmány. Ez a lényeg,
Mellékes a szám.
Más nem adná egyszer sem tán...
Soká éljen ennek folytán
A nagyságos Somló Sándor
Igazgató úr.

Ineubus.

INNEN-ONNAN.

+ **Árulás.** A koalíciós többség vezérlő bizottságában óriási az izgalom és a fölháborodás, árulót keresnek, árulást emlegetnek és keresik az árulót. Az izgalom onnan van, mert kiderült, hogy a király mindenről kitűnően van informálva. Ez igazán különös. Harmincz esztendőn át az ellenzék legsúlyosabb panasza állandóan az volt, hogy — rosszul informálják a királyt. A hatalom nem engedi hozzá azokat, akik megmondanák neki az igazat. Most fordult egyet a világ, a hatalom ők lettek és a király csapostul fogadja azokat, akiknek nem volt forróbb vágyuk, mint hogy jól és őszintén informálják ő felségét. Ha a korona most, mikor már meghallgatta az ellenzéki politikusokat Kossuth Ferencztől Bolgár Ferenczig minden oldalon, mindenről kitűnően van informálva, ezt egyenes gondolkodással a lehető tegtermészetesebbnek kell tartani. Amint hogy a természetes és logikus az lenne, hogy az ellenzék örüljön és ujjongjon ennek az eredménynek. És ime: ők haragusznak és árulást emlegetnek. Ez egyenesen érthetetlen. Hiszen informálni és jól informálni az állítólag rosszul informált uralkodót, ez

elsőrendű kötelessége volt a nála járt uraknak. Vagy az informálásban talán nem is az a fő, hogy jó legyen, hanem az, hogy — másforma legyen?

• Rostás Jánost a jövő héten fölakasztják. János cigány, mert Rostás Jánosnak az a mestersége, hogy cigány, a legnagyobb bünt követte el. Gyilkolt. Megölt egy embert az ország-
uton, mert ennek új csizmája volt, neki pedig nem volt semmilyen csizmája. Meztláb róttá a havas utat. El se kopott az új csizma talpa, Rostás János már a börtönben ült és igazságos bírái kimondták a fejére a halált. Rostás János megnyugodott az ítéletben, mert tudta, hogy az egy nagy gyönyörűséggel van összekötve. A halálra ítélt ember rövid ideig él, de ez alatt az idő alatt — jól él. Megkérdezik tőle, mi a kívánsága és ha fáczánpecsenyét kér, azt is visznek neki a síralomháza. Rostás János jól volt informálva. Csakugyan megkérdezték tőle: mit kíván és ő meg is felelt rá. Azt felelte: adjanak neki — bagót, akkor szívesen megy az akasztófa alá. Ennél nagyobb vágya nem volt Rostás Jánosnak, ennél nagyobb jót elképzelni nem tudott Rostás János, aki ember volt, akár csak Bonaparte Napoleon és az élet gyönyörűségeinek ilyen igényével ime föl-
akasztják, mert gyilkolnia kellett, hogy megszerezze azt, amit a maga számára multhatatlanul szükségesnek tartott. Gyilkolt egy pár csizmáért és meghal egy pofa bagóért és ez is egy élet volt és ez is egy ember volt és *ma* volt ember!

• **Mrs. Perkins Gilman.** Ez a név, mely Amerika- és Nyugat-Európaszerte igen jó csengésű, sőt híres is, minálunk ma még egészen ismeretlen. Igaz, hogy a mozgalom, melynek élén az amerikai hölgy áll, nálunk még alig hallatja szavát — ha ugyan ebben a gyászos körülményben némi mentség foglaltatik. Mert tény, amelyet, ha sajnálattal is, de meg kell állapítanunk, hogy a feminizmus Magyarországon még csak annyira sem vitte, hogy közzájön forgó jelszó lett volna belőle. Maguk a magyar nők mutatnak iránta oly adag közönyt, mely csak a Kárpátok és az Adria között nem meglepő, ahol bevárják, míg valamely eszme ötven esztendő hosszát érik — egyebütt, aztán kezdenek szemezgetni belőle. Mrs. Perkins a legtehetségesebb és legtevékenyebb harczosa annak az iránynak, mely a nők társadalmi helyzetének javítását tűzte ki céljául. És ez a fiatal asszony fáradhatatlan a ténykedésben. Prózában és versben egész kis könyvtárat irt már össze, melynek kötetei nemcsak a nők körében, de általában az új-angol irodalom legolvasottabb termékei közé tartoznak. De nem éri be a könyvekkel, melyek csak akkor beszélnek, ha kinyitják őket — elmegy mindenüvé és beszél ő maga a nagy eszme érdekében, beszél okosan és lelkesen, úgy hogy az amerikai sajtó — még az antifeminista sajtót is beleértve — egyhangú vélekedése szerint: gyönyörűség hallgatni. Mrs. Perkins eljön mihozzánk is európai körutjában, melyet minden ország feministái valóságos diadaluttá tettek és vasárnap felolvasást tart *Should women work* czimen. Dolgozzanak-e a nők? ezt a kérdést teszi fel és úgy felel rá, amint *Emma* asszony lapunk hasábjain már többször is felelt. Akik az ő levelei iránt érdeklődtek, azokat bizonyosan érdekelni fogja a Mrs. Perkins véleménye, s reméljük, hogy a vasárnapi felolvasás olyan publikumot tár az amerikai reformer hölgy szemé elé, amelyet *là-haut*: nyugaton megszokott.

• **Családi hírek.** Ma már olyan világot élünk, hogy bizony a jó bornak is kell czégér, sőt annak kell a leghatásosabb czégér. Gorkij mesternek, miután az egyéni nyomoruság minden műfaját kimerítette, a czári zsarnokság sietett a segítségére és legközelebb megjelenendő könyvét ennek a jóvótaból mint

halálra ítelt forradalmár irhatta meg. Ezzel nem lehet konkurrálni, de viszont az se lehet, hogy az ember föladjja a harcot. Valamiből meg kell élni Marconinak is, Strindbergnek is, D'Annunzionak is. Azért említem ezt a három nagy embert, mert ők egy műfajban dolgoznak. Az ő rovatjuk a *családi hírek* és itt testvériesen osztozkodnak. Marconi mesteré az *eljegyzés*. Még pedig a drót nélküli telegráfózás elvével harmónikusán a házasság nélküli eljegyzés, minden alkalommal egy-egy más világrészben. A következő lépcső a *házasság*, ez már a *Strindberg* mesteré, akinek minden új regénye egy új feleséggel kapcsolatos. A kis bibliotéka körül, amelyet a kítőző író összeirt, már egész asszonykongresszus gyűlöli egymást. A sor végén áll a kékszemű Gábor, a nagyszerű *D'Annunzio*, akiről tudvavaló, hogy *válásban* csinál. Még pedig vegyes válásban. Harmadéve például Duse Eleonorától vált el, akivel pedig nem is volt megesküdvé. Most a hitese feleségétől válik bizonyára abból az alkalmából, hogy Marconi megint vőlegény és Strindberg megint házassodik.

Ö **Az aradi csata.** Nemes Arad városában az történt, hogy a konflisok érdemes testülete összeveszett a fiakkeresek nem kevésbé érdemes testületével, amire a fiakkeresek érdemes testülete elhatározta, hogy kiirtja a föld színéről, illetve nemes Arad városából a konflisok nem kevésbé érdemes testületét. Ennek a megcselekedésére pedig azt a módot választotta, hogy leszállította a taksáját, annyira leszállította, hogy az aradiak olcsóbban járhatnak most fiakkeren, mint konflison. Azaz hogy csak járhatnának, de — nem járnak. Mert amióta a nevezetes árleszállítás történt, Aradon többé senki se ül fiakkerre, hanem csak konflisra. Ami igen természetes. Az emberek eddig se azért jártak fiakkeren, se Aradon, se másut, mert egy ló nem birta volna el őket, hanem mert fiakkeren jární drágább multság volt, mint egylovason koczikázni. Két ló nagyobb urat jelentett, mint egy ló. Most azonban fordult a kocka, mert mindenki tudja, hogy a konflis Aradon többé kerül, mint a kétlovas. Csak természetes, hogy ilyen viszonyok között senki se hajlandó többé kétlovással koczikázni az uri volta hitelét. Az aradi fiakkeresek elveszítették a csatát, mert a lóhoz elfelejtették odaszámítani az — embert.

SZINHÁZ.

A »Mária« szerzői.

A *Mária* — az Operaháznak mult héten színrekerült ujdonsága — a Zeneakadémia darabja. Nemcsak azért, mert mind a három szerző: *Szabados Béla*, *Szendy Árpád* és *Béri-Moravcsik Géza* a zeneakadémia professzorai, hanem azért is, mert a munka par excellence a zeneakadémia szellemét, irányát, hitelveit hirdeti. A mi zeneakadémiánk ugyanis szörnyű mód — akadémia. Liszt Ferencz idejében véletlenül kapta ezt a czímet. Most annál több joggal viseli. Ráillik az akadémia minden álló, homéroszi jelzője: exkluzív, vaskalapos, elvont, konzervatív, az improduktivitás látszatát kelti, nem tud szerves kapcsolatba kerülni a közönséggel, a kor meleg, lüktető életével, elzárkózottan külön mű-életet él. Vagyis telivér akadémia, ha ugyan erre a fogalomra ráillik ez a jelző. De ne legyünk igazságtalanok. Van az akadémiáknak egy nagy erényük is: fellegvárai a jól megtanult, szorgalmasan összehordott, magáért való tudásnak. Az ügyetlen tudósok létérdeke, hogy kivessék sorukból az ügyes dilettánsokat.

Visszatérve a *Mária* szerzőire, hamarosan ki kell jelentenem, hogy a legutóbbi megjegyzés nem vonatkozik rájuk. Ők nem ügyetlen tudósok. Ők nem az akadémia

ama bizonyos egyoldalú és félszeg modern Fausztjai közül valók. Az ő művészetük erős, szabad, csapongó. Csak az akadémia hideg, előkelő, komoly, tartózkodó hangja vesz el valamit művészetük közvetlenségéből. Szabados és Szendy, akik abban a hagyományokat respektáló társaságban nevelkedtek és élnek, ahol Bach, Brahms, Wagner és Liszt adták meg a tónust, nem viselkedhetnek oly szabadon, mint a művészetnek divatos kóbor trubadurjai, akik azon a hangon énekelnek, ahogyan nekik tetszik, vagyis inkább, ahogyan az utczának tetszik. Az akadémikus noblesse oblige ólomsúlyyal nehezedik kivált a szin-padi hatásra, mely mindig tömeghatás. Nem appellál, mint a hangversenyzene, többé-kevésbé hozzáértő, művelt és intimus közönségre, és nem irodalmi hatás, mely az írott betű lassu térfoglalásával hódít. A szin-padi siker gyors és mámoros. Azonnali megértés, a lelkek viharos megmozgatása a föltétele.

Már pedig a Szabados és Szendy művészielen föl-épített muzsikája lassu belemélyedést kíván, és gyönyörűséget csak a megértése okoz. Szendy a legmodernebb kamarazenészek közül való. És noha egyszersmind zongora-virtuóz, még zongoradarabjaiban is a szimfonikus szerkezet elnyomja a virtuozitást. Szabados közelebb áll a dekoratív szin-padi stilushoz. Multja odautalja: egy csomó jelentős operettsikere volt. De hirtelen a magasba emelkedett. Olyan magasba, ahol már nincsenek érintkező-pontok pályája első felével. Így állanak most a *Mária* szerzői elszigetelt magasságban a napi poéták fölött s követte őket elhagyottságukba egy muzsikuskelkü, finom-érzékű, képzett író: Béri-Moravcsik Géza, aki a *Mária* szövegét írta. Sok olyan íróra volna szükségünk, aki, mint ő, beavatottként hallgat bele a hangok világába. Hogy lehessen jó magyar szövegíró, mikor oly kevés magyar író van, aki életében Beethoven-szimfoniát és Wagner-darabot hallott...

Szabados, Szendy és Béri munkája nem pályázik arra a győzelemre, melynek az *en-suite* és *vastaps* a csatakiáltása. A mű kurzusát az akadémia kartelje fogja magasan tartani. S ez a kartel nem megvetendő, mert igen hosszú életű: évszázadokra szól. A mostani akadémikusok szeretettel verik le a port a XVII. századbeli Schütz Heinrichek és mások partitúráiról, abban a jogos reményben, hogy az elkövetkező századok tudósai és professzorai velük tesznek úgy. Az akadémia hálások, igaz, többnyire későn.

Kern Aurél.

Lichtenberg Emil. Az Operában e hét vasárnapjáról a jövő vasárnapra halasztódott Toldinak, a fiatal zeneszerzőnek eredeti operája, s ezzel együtt annak az első szereplése is, aki ezt az operát dirigálni fogja. Lichtenberg Emil, ez a sokat tanult modern muzsikusk, aki korrepetitor az Operánál, ennél a magyar terméknél kerül először a karmesteri pulpitusra, ahol remélhetőleg gyakori vendég lesz ezentul is. Akik ismerik, azt mondják róla, hogy minden reménykedést és buzdítást megérdemel, s hogy egyike a legkomolyabb tehetségeknek azok között a fiatalok közt, akik az operában nevednek. Pályája ez első etapjánál felhívjuk rá a szakemberek jóakaró figyelmét.

Hans im Glück. Vasárnap adják elő a berlini Lustspielhausban, egy irodalmi matinén Latzkó Andor új darabját, egy éles kis szatírárt, amelyik alaposan nekimegy a művészek, speciell a muzsikuskok személye körül tobzódó asszonyi elragadtatásnak, közben pedig kikarrikirozza a minden muzsikuskban benneélő primadonna-hiuságot, megmutogatja, hogy mennyi köze van a művészetnek egyes művészi karrierekhez, egész akceptabilisan bebizonyítja, hogy egy egészséges asszonynak nem jó kikezdeni muzsikuskfélével, mert férjkorában is muzsikusk és primadonna marad, és föltétlenül megkivánja tőle, hogy szidja a riválisait és egész nap az ő muzsikájától cssék esztetikai

görcsökbé. Professzor Edel felesége az az egészséges asszony, aki a férjével már torkig van, és egy lezüllött talentumot addig portáltat a férjével, amíg abból híresség és nekivaló szerető nevelődik ki. Hans von Walldorf, ez a lezüllött muzsikuss, igen jó modoru ur, azonnal az asszonyok perverz művészmádására spekulál és maga is nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a professzorné terve sikerüljön. A végén azután mégsem sikerül, mert amint Hansból csodátt művész lesz, azonnal kibujik belőle a lappango primadonna-kiállthatatlanság és a szegény asszonynak a kritikuskok és a riválisok szidását, meg a saját szerzemények vorspielolását kell hallgatni. A Hans im Glück éppen olyaná lesz, mint a prfesszor Edel im Glück és az asszony megesküszik, hogy soha életében nem köt ki többé művészszel. Berlinben élő fiatal iróköllégánk mozgalmal milliőrajzzá szélesítette ki ezt a szatirát, amelyben sok, valószínűleg tipikus alakja vonul fel a német zenei életnek. A dolog tetszetősen is van megírva és így szép sikerre van kilátása Latzkónak a Lustspielhaus vasárnapi premierjén.

IRODALOM.

Strindberg.

Nem is öreg emberek emlékeznek még olyan időkre, mikor az Ibsen és a Nietzsche nevét még nem mondották ki Magyarországon. Akkor volt ez, mikor *A Hét* neki-indult a kedélyesen poczakosodó magyar géniusznak és ádáz hazaárulással a Gyulaiék sikoltozása kíséretében feltárta nekünk a távoli Európát, amely a mi patriarchalizmusunkon tulszaladt már vagy egy félszázaddal. Csak tradícióihoz marad hü *A Hét*, mikor most alkalmat és helyet ad nekem, hogy hazafiatlan örömtánczba lendüljek arra a hirre, hogy egy merész kis csapat, a Thália-társaság behozza hozzánk Strindberget, akit bizonyos tekintetben az Ibsen folytatásának is lehetne nevezni és aki más-képen ir szindarabot, mint a mi hivatalos drámairóink, aki tehát veszedelmes a magyar kulturára.

Nagy szó az kérem, hogy nálunk előadják Strindberget és még nagyobb lesz, ha publikum is verbuválódik ehhez az előadáshoz. Alfred Kerr azt mondja róla: Die Werke dieses Monomanen haben eine kalte Glut. A hidegen izzó gyűlölet poétája Strindberg, az asszonynyal harcban álló férfi poétája és írásaiból metsző, hideg értelem sugárzik ki, valami jéghideg láng, amely leperzseli az asszonyról azokat a kék virágból font koszorukat, amelyekkel a romantika készítette ki az asszonyt, hogy istene lehessen egy kultusznak, a lovagiasság hazug nemességébe burkolódzó sexualis gerjedelmek kultuszának.

Ahova a férfi már nem tud lezülleni, oda még mindig eljut az asszony, aki azért veszedelmes ellenfele a férfinak, mert gazságáról nincsen tudata. Az »Apa« Laurája egész természetességgel örületbe hajtja a férjét egy szeszélye kedvéért, mert neki a lányával más tervei vannak, mint az apának. Hideg számításal halálra gyötri a férfit, odadob neki egy rettenetes szót, hogy talán nem is az ő gyermeke ez a gyermek és amíg az apa beleőrül ebbe a kétségbe, ő minden kis eszközt felhasznál, hogy ezt az összeomlást siettesse. Miért? Hogy végre is az történiék, amit ő akar. A nemek viszonyában Strindberg a nőt látja erősebbnek, mert ennek a nemnek megadatott az öntudatlan gazság, a tettek és következmények megértésére való teljes képtelenség, amely elég erőssé teszi őket, hogy egy silány kis okért elkövessék a legnagyobb gazságokat. Talán egy automobilról, talán egy új kalapról, egy jó barátnő megpukasztásáról vagy egy Fedák Zsazsa körül elmérgesedett vitáról van szó és az asszony megmozdit egy világot, hogy az legyen, amit ő akar. A leg-

jobb asszony is titkos szövetségese lesz a másiknak, mihelyt azt érzi, hogy a másik, mint nemének reprezentánsa marja szét egy férfi lelkét és a férfi teljesen védtelen velük szemben, mert tisztább tudata van a dolgokról és visszahökken olyan módok előtt, amelyekkel az asszony hatalmas észnélkülisége egész jóhiszeműleg spekulál.

Legújabb darabja, a Cristina hallatlan erővel komprimálja egyetlen alakba azokat a karakterisztikumokat, amelyeket Strindberg kegyetlen megismerések, szörnyű csalódások és végzetesen biztos megfigyelések folyamán meglátott a nőben. A »Klein Kristl«, a bájos kis svéd királynő ártatlan lélekkel ellop hat milliót az állampénztárból, embereket tesz tönkre, hogy egy szeszélyét kielégítse, a véletlenül kezébe került hatalommal felkavar egy egész világtörténelmet, csak azért, mert a szeretői elintézésével van elfoglalva és a végén egy gyors elhatározással otthagyja az egész komédiát, lemond a trónjáról, hogy szerelmének élhessen, amely érzés olyan új neki és olyan újsággal hat rá, mint egy új ruhaszabás vagy a sexualis élvezeteknek egy új formája. A nagy asszonygyűlölő itt már nem látja teljesen védtelenné a férfit és az egész férfi nem nevében megalázza a szegény kis Krisztinát, mikor éppen az első őszinte érzése már nem kell a férfinak. A szerető elhagyja a trónjáról lemondott királynét, mert ő szerelme valami masochistikus aberráció volt, valami kéjes gyönyörködés abban a tudatban, hogy ez a királyi hatalommal dolgozó kis bestia, ez a kiszámíthatatlan, bájosan aljas személyke a kezében tartja az ő egész életét. A veszedelem, a fenyegető asszonyi rosszóság izgató hatása elmúlt, mikor a Krisztina hatalma elmúlt és Strindberg sötét gyűlölettel triumfál az igazi, a férfinak való tragédiában szánalmasan tehetetlen asszonyi lény fölött.

Az egész sexualis konfliktus, a nemek örök küzdelme ott viharzik az ő asszonydrámáiban, amelyek, mint drámák talán már túl vannak Ibsenen is, ami a dekoratív külsőségek teljes mellőzését illeti. Emberek az ő emberei, akik kis szobákban laknak (még Krisztina, a királynő is lehetőleg heroikus hangulatoktól mentes helyeken, egy szabóműhelyben, egy templom zugában, egy kis hivatalos helyiségben jelenik meg), úgy beszélnek, mint a szimpla élet emberei beszélnek és mégis minden egyszerű szavuk hidegen izzó sugárral világít be a lelkök legmélyebb mélységeibe.

Kegyetlen vágásu száját összeszorítva, úgy áll meg Strindberg a nemek harcában, mint maga a férfi, egész sötét fenségével, óriási homloka alól az izzó gyűlölet gondolatait zuditván a naiv gazságban elhatalmasodó asszonyra. Edvard Munch brutális erejű rajzáról ismerem ezt a sziklából kiformált koponyát, a magános ember kérlelhetetlen tekintetét, az újjá éledt Don Juant, a modern Don Juant, aki gyötrelmesen keresi saját megismeréseinek élő czáfolatát, keresi az asszonyt, aki meghazudtolná az ő egész rettenetes gyűlöletét és egymásután válik a feleségeitől, mert nem bírja megtalálni. A bozontos sörtehaj lassanként megfehéredik és a kegyetlen arczba belefagnak a hidegen izzó gyűlölet vonalai. Ezt a rettenetes okos oroszlánfejet sohasem felejt el az ember.

Marco.

Jókai-tanulmány. Különlenyomatban kaptuk meg a Húszadik Századból *Kunfi* Zsigmond Jókai-tanulmányát. Mióta Arany László és Péterfy Jenő — les dieux s'en vont, azóta ők is meghaltak, Jókai is — azért kezdték irodalmi mértékkel mérni Jókait, hogy tulbecsültetése ellen tiltakozzanak, az ő hajlandóbb értékelői közül kevés akadt, ki viszont e hajlandóságát igyekezett volna komolyan s az értelemre is sugallóan ható mód megokolni. Ezt próbálja megcselekedni a Kunfi tanul-

mánya, hideg értelemmel, de forró szerelemmel a bájos, az egyetlent s naivságában annyira genialis költővel szemben. Higgadt-ságra, tudása teljességére, s gondolkodásának biztosan szárnyaló elvontságára Kunfi valóságos ellenképe Jókainak — annál érdekesebb és tanulságosabb Jókait az ő megvilágításában látni.

A **temesvári Arany János-társaság**, ez a komoly missziót teljesítő délvidéki irodalmi liga, e hó 5-ikén nagygyűlés tartott. *Szentkláray* Jenő a magyar nyelv délvidéki terfoglalásáról szóló beszéddel nyitotta meg az ülést s e beszédben súlyos érvekkel harczolt a felállítandó temesvári egyetem mellett. Három új tag: *Gozsdu Elek*, a mi kiváló munkatársunk, *Patzner István* és *Barát Ármin* székfoglalót olvasott fel. A társaság hat új pályatételt hirdetett ki.

Művészet.

Pajtás Ödönnek, a művész-huszárnak neve igen gyorsan népszerű lett nálunk, ahol imádják a jó karrikaturát. A magyar katonaelet vidám, okos és elragadóan kedves ábrázolóját most az ambiciózus Könyves Kálmán társaság vette gondjaiba. Sokszorosítja pajzán, jókedvű képeit, sőt havi részletre is árusítja. A művészet minden barátja szívből kíván sikert ehhez a vállalkozáshoz, mely ismét egy speciális magyar tehetséget van hivatva széles körben ismertté tenni.

KÖZGAZDASÁG.

A **Wiener Bankverein** igazgatósági ülésén, mint Bécsből jelentik, előterjesztették az 1904. évi mérleget. Eszerint az 1903. évi 1,410.286'09 koronás átvitelrel és a prágai fiók költőzködésének és újra berendezésének költségeivel, valamint a lengyeli és csernoviczi új fiókok berendezésének költségeivel (250.000 K.) együtt 14,779.664'93 korona bruttó jövedelmet, tehát a múlt évvel szemben 1,380.156'70 korona többletet és 8,664.367'74 korona tiszta jövedelmet mutat föl a múlt évi 7,980.388'82 koronával szemben. Az igazgatóság előterjesztésére elhatározták, hogy az április 6-ára egybehivandó közgyűlésnek ajánlani fogják a tartalékalapnak 10 százalékkal, azaz 325.408'16 koronával való gyarapítását, valamint az új bank építése céljára szolgáló alap 250.000 korona dotálásán után 30 koronás, azaz 7 1/2 százalékos osztaléknak fizetését és 1,418.096'04 koronának új számlára való átirását.

A **Salgótarjáni Köszénbánya Részvénytársaság** febr. hó 20-án tartotta 28-ik rendes közgyűlést *Chorin Ferencz* főrendiházi tag, elnökgazdát elnöklésével. A formalitások elintézése után az elnök felkéri a jegyzőkönyv vezetésére ifjabb *Chorin Ferencz* társulati titkárt, annak hitelesítésére pedig *Boór Ákos* és *Grosz Ferencz* részvényeseket. Az évi jelentés felolvasása után azt indítványozza az igazgatóság, hogy az 1903. évi 324.043 korona 48 fillér áthozattal együtt 2 millió 892.262 korona 47 fillért tevő tiszta nyereségből az összleltár értékének 10%-át alap javára 200.000, a tartalékalap javára 200.000 korona fordítsassék, a forgalomban levő 64.000 darab részvény után egyenkint 30 korona osztalék fizetessék ki és a fennmaradó 335.440 korona 57 fillér az 19.5. évi nyereségszámlára vitessék át. A közgyűlés egyhangulag elfogadta az igazgatóság javaslatait és úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelő bizottságnak megadta a felmentvényt. *Brachfeld* részvényes indítványára az igazgatóság elnöknek, *Reinmann* és *Frischmann* Jakob vezérigazgatóknak, továbbá az igazgatóság tagjainak, valamint a tisztikarnak a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet mondott. Végül a közgyűlés tudomásul vette az igazgatóság előterjesztéseit és ezzel a közgyűlés véget ért.

A **Magyar Leszámitoló- és Pénzváltóbank** igazgatósági ülésében megállapította a bank 1904. évi zárszámadását. A megállapított mérleg és nyereség-veszteség számla az 1903. évi 208.036'51 K.-át tevő áthozattal együtt 3,868.606'97 K. bruttonyereséget és az összes költségek, adó és leírások levonása után 2,311.326'98 K. tiszta nyereséget mutat, ami a 30 millió koronányi befizetett alaptőke 7 1/2%-ának felel meg. Az igazgatóság elhatározta, hogy a folyó évi márczius hó 14-én tartandó közgyűlés elé azon javaslatot fogja terjeszteni, hogy minden 400 K. névértékű részvény után az előző évi 24 K. helyett 25 K., vagyis 6 1/4%-nyi osztalék fizetessék, ezenfelül úgy, mint tavaly, a tartalékalap 100.000 K.-val és a nyugdíjalap 20.000 K.-val dotáltsassék, továbbá az intézeti ház értékéből 50.000 K. leírassék. Ezen előterjesztések elfogadása esetén — az igazgatóság

tantiémek levonása után — a folyó évre való átvitel 205.997'93 K-t tenne ki. A megelőző 1903-iki üzletévben a tiszta nyereség elővitellel együtt 2,175 843'30 K volt, úgy hogy az 1904-ik év tiszta nyeresége 135.483'68 K-val haladja meg a tavalyit.

Első Leánykiházasítási Egylet mint szöv. gyermek- és életbiztosító intézet. (Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. sz.) Alapított 1863. évben. Folyó év február havában 1,146.100—korona értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 902.500—korona értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 71.152 korona 12 fillér fizettetett ki. Biztosított összegek fejében 28-áig bezárólag 2.179,900 K. értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1.819,300 K. értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 126.689 K. 13 f. fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Az **»Anker«** élet- és járadék-biztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselőség, Budapest, VI., Deák-tér, Anker-udvar) 1905. jan. havában benyújtott a társaságnál 744 ajánlat 4,166.119 K. biztosított összegre és kiállított 714 kötvény 3,952.408 K. összegre. Díjak fejében bevett a társaság 2,000.000 K.-át és elhalálozás folytán kifizetett 276.333 K.-át. A társaság vagyona 1903 december 31-én 160 millió K, biztosítási állomány 521 millió K, halálozások és esedékessé vált elértési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 261 millió K fizettetett ki.

Női festő-iskola, Városligeti fasor 22. Tanár *Karlovsky Bertalan*. Beiratkozhatni bármikor.

HETI POSTA.

Dr. P. I. Kis-Gécsa. Akihez sorait intézni tetszett, most nincs a fővárosban. Amint megérkezik, levelét átadjuk neki. Addig is azonban tessék küldeni néhányat az említettek közül.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF**.

A **mittweidai műegyetem** állami felügyelet alatt álló főintézet elektrotechnikusok, gépészmérnökök és művezetők képzésére. Tavalyi, harminczhatodik iskolaévében 3610 volt hallgatói száma. A gépészmérnöki és elektrotechnikus szakosztály utóbbi időkben gazdag tananyaggyűjteményekkel bővült és így az oktatás fényes eredményét meggyőzően elősegíti, másrészt megokoltá teszi. A nyári szemeszter április 26-án kezdődik. A szemeszter megelőző előkészítőtanfolyam márczius 28-án nyílik meg. A beiratások márczius havának első hetében folynak. Részletes programot bérmentesen küld a mittweidai műegyetem titkársága: Mittweida (Szászország).

Jó tanács. Egy szorgalmas ujságolvasó megfigyelte, hogy az országos meteorológiai intézetnek és a Meteor időjósálsai többnyire ellenkezők. Így a folyó hétre is az egyik esőt, a másik hideget jelez. Bármelyik következék is be: meghűlésnek vagyunk kitéve s ilyenkor használjunk *Rélthy*-féle *pemetéfi* cukorkát, mely csak akkor valódi, ha minden dobozon a készítői: *Rélthy Béla* gyógyszerész neve rajta van.

A **»Modern könyvtár«** könyvkölcsönző vállalat (Budapest VI., Király-utca 70.) előfizetőinek Budapestre házhoz szállítja, vidékre postán küldi a magyar, francia, német és angol irodalom legújabb termékeit. A »Modern könyvtár« előfizetői minden új művet már annak megjelenése napján kölcsönképen megkaphatnak. Aki tehát a modern irodalommal lépést kíván tartani, aki tiszta, új könyveket akar olvasni, az forduljon telefon vagy levelezőlap útján a »Modern könyvtár«-hoz, melynek vezetősége készséggel ad meg minden közelebbi felvilágosítást. (Telefon 82—24.)

»Bob hashajtó« a legkelemesebb. (10 fillér.)

BUDAPESTI MECHANIKAI ZANDER GYÓGY-INTÉZET

Muzeum-körút 2. — Gyógygimnasztika, orvosi masszáz. Forrófürdő, szénsav- és lényfürdők. Néhány javulat: Elgöbülések, izületi- és idegbántalmak, neurasthenia, álmatlanság, gy mor-, bélbajok, szívbetegségek, elhízás stb. ellen. Bővebb felvilágosítást nyújt a prospektus.